REDACTIONEEL

Piet de Haan

Het is momenteel een drukte van belang in de Historische wereld. Het gaat allemaal ook zo ontzettend snel. Op onze homepage staan nu de Indexen op het Burgerboek van Dokkum, 1574-1798. Met veel dank aan de Vrienden van de archieven in Fryslân (FAF) die dit mogelijk maakten. Graag herhaal ik hierbij de oproep van P.F. Visser uit De Sneuper nr. 80 blz. 146 om u aan te melden als vrijwilliger voor de FAF!
Ons medelid dhr. Paasman is ook weer druk bezig geweest. Nadat hij zich het lot van de Friese jongens onder Napoleon had aangetrokken en dit alles in een mooi programma had verwerkt, viel zijn oog op de Friezen in de korte oorlog tegen de Belgen. De nieuwe internet site van Paasman heet: Friezen in de Tiendaagse veldtocht. Om in aardappeltermen te spreken: een puikbeste site, te vinden op http://www.friezen-in-de-tiendaagse-veldtocht.nl/ In De Sneuper van maart hopen we hier op terug te komen. Gezien de inspanningen van Paasman is het eigenlijk jammer dat Nederland tussen 1800 en 1900 niet meer oorlogen heeft gevoerd, dan hij er nog een paar mooie “putsjes” bij gehad.
Ook zo’n hekel aan files? Eén van de veroorzakers is ons medelid Tymen Wierstra. Hij werkte als vrijwilliger bij de transcriptie van de Friese nummerbewijzen 1906-1950 mee aan de filevorming op de digitale snelweg. Wist u overigens dat de eerste 4955 nummers uit de periode 1906-1922 nu via internet bij Tresoar te raadplegen zijn op het adres: http://www2.tresoar.nl/kentekens/ ? Als redactie kunnen we hier met het volgende verzoek mooi op inspelen. Wie van u heeft nog een verhaal of anecdote over een auto van voor de Tweede Wereldoorlog? Zoiets als, pake en beppe gingen voor de eerste keer met de auto uit rijden. Uitgezwaaid door de hele buurt reden ze aan het einde van de straat de heg in en pake maar ho ho ho roepen. Beppe daarna door de gehele buurt uit de auto gehaald en om van de schrik te bekomen wat klonje op de bûsdoek. U weet wel wat ik bedoel.
Onze vrienden van Ferwerderadeel zijn ook weer druk in de weer geweest. Johannes van Dijk schreef al zijn vijfde boek over de gemeente. In dit boek, getiteld "Dorpen bij het Wad en in de Vlieterpen", (568 pagina's en rijk voorzien van plattegronden, schetsen en foto's in zowel zwart-wit als in kleur) wordt in brede zin aandacht besteed aan fragmenten uit de lokale geschiedenis van de dorpen Ferwerd, Blija, Reitsum, Jislum en Lichtaard. Meer informatie op de site www.erfskipterpdoarpen.nl.
Tot ziens in 2007.

BESTUURLIJK

L. Meerema

Herfstbijeenkomst van de Hist. Ver. NOF.
Op 11 nov. kwamen we (45 personen) bijeen in de St. Michaëlskerk op de terp in Anjum voor een bijeenkomst. De voorzitter beklimt de preekstoel voor de volgende mededelingen:
De ledenvergadering is op 12 mei 2007 te Dokkum. Het programma volgt.
Het bestuur stelt voor dan Saskia Dijkstra tot penningmeester te benoemen. Oproep voor een nieuwe voorzitter. Wie biedt zich aan!
Bouw van het Kenniscentrum is vertraagd door procedurele fouten. Digitalisering van de archieven gaat door, daarna volgt de ontwikkeling van een regionale website.
Oproep voor kopij voor uit te geven boek in 2008: brieven of andere ego-documenten.
Diverse verenigingen in Dokkum: Hist. Docc, Oud-Dockum en Hist. Ver. gaan activiteiten coördineren. Hist. Docc. verzorgt uitgaven; Oud-Dockum verzorgt lezingen en Hist. Ver. doet historisch onderzoek en geeft De Sneuper uit. Er zijn nog C.D's beschikbaar.

Hierna verzorgt Dhr. Holwerda uit Anjum een presentatie over de kerk en de restauratie. Veel rampen zijn over Anjum gegaan: branden, stormvloeden en verdrinkingen. En steeds heeft de bevolking weer de moed gehad om geld en energie in de kerk te steken. Bijzonder zijn de meer dan 130 grafzerken en het Sacramentshuis voor de ouwel (enig in Friesland), een piscyne en een leprozenvenster.
Dhr. Iedema speelde een aantal werken op het prachtige orgel.
Tot slot heeft iedereen het hûnegat (voor dieven, landlopers en ander gespuis) bekeken en geroken. Het hûnegat werd dit jaar aangewezen als een van de engste plekjes in Nederland.
Na de koffie zijn we naar de molen gewandeld en hebben die beklommen.
Een mooie middag.
Het bestuur wenst de leden een goede jaarwisseling en tot ziens in 2007.

De redactie vraagt in bruikleen *foto's van Dokkumers* van voor 1960; t.b.v. één van haar projecten. Opsturen naar Postbus 369, 9100 AJ Dokkum,
t.a.v. dhr. E.Smits Azn.
U krijgt ze zo snel mogelijk weer terug.

289 A. Rosier, arjen.rosier@orange.nl
371 J. Terpstra, jan.terp@planet.nl
437 G. Leistra, g.leistra@hccnet.nl of leistra41@hotmail.com

Adreswijziging:
154 Dhr. K.C. Kamminga, Gedempte Gracht 43, 5611 DL Eindhoven
244 Mevr A.C.H. Combs, De Wedze 22 B, 9286 EV Twyzel
364 J. Terpstra, Terpmeent 58, 1357 HC Almere
411 L.J. Mellema, de Zomereik 27, 7325 HP Apeldoorn

Einde (per 1-1-2007):
008 Dhr G Bouma, Reiddomp 17, 9101 HJ Dokkum
023 Mevr T. Hiddema-Knol, Linde 45, 9204 AX Drachten
050 Dhr L.B. Spanjer, Postbus 71883, 1008 EB Amsterdam
064 Dhr D. van der Werf, Koningstraat 2, 9101 LR Dokkum
117 Mevr N. Nieuwhuis-de Jong, De Woudhorne 57, 9101 NS Dokkum
(overleden)
292 Dhr K. Heeringa, Abel Tasmanlaan 44, 2803 GL Gouda (overleden)
358 Dhr M. van Leeuwen, Geerweg 2, 2381 LT Zoeterwoude
376 Mevr W.H. Raap, Albert Termotestraat 125, 2552 WC Den Haag

IN MEMORIAM JAN DE BOER

Net na het ter perse gaan van het septembernummer van ons verenigings-blad bereikte ons het bericht van het plotseling overlijden van lid-van-het-eerste-uur Jan de Boer. Hoewel het niet in de bedoeling van de redactie ligt om van elk overleden verenigingslid een In Memoriam te schrijven, maken we voor Jan de Boer graag een uitzondering.
Hij staat zo mooi in het midden op de foto van de oprichtingsbijeenkomst van onze vereniging op 3 december 1986 in het Streekarchivariaat, temidden van zijn mede-sneupers. Dat “temidden van de sneupers” past heel goed bij Jan de Boer, hij was altijd in voor een praatje over zaken van vroeger, maar net zo goed over hedendaagse onderwerpen.
Tot de eerste werkzaamheden die Jan de Boer voor/met de nieuwe vereniging verrichtte, behoorde het kopiëren van de DTB-boeken van de kerkelijke gemeenten rond Dokkum. Daarna hield hij zich vooral bezig met onderzoek naar de familie De Boer en naar de geschiedenis van Aalsum. Vooral het Armhuis aldaar had zijn belangstelling. Dat zijn schapen vele jaren een onderdak vonden in dat voormalige armhuis zal zeker mee hebben gespeeld.
De redactie wenst de familie sterkte bij het dragen van dit verlies en ziet vrouw Anke de Boer graag weer verschijnen op de dinsdagavonden.

KWARTIERSTAAT VAN YKE HIEMSTRA

Polyne de Graaf (polyne@chello.nl)

Beste (mede) Sneupers
Bij het bekijken van de huwelijksaankodigingen uit Nes (in De Sneuper 76) viel het kaartje van Tjisse Bienses Hiemstra en Lamke Dirks Jousma mij op, omdat ik de vader van Tjisse door zijn eerste huwelijk in onze kwartierstaat heb zitten. Ik heb het tweede huwelijk van de vader en diens nakomelingen even uitgewerkt tot 1902.
Tjisse en Lamke hebben maar één kind gehad omdat Tjisse al binnen een jaar na het huwelijk is overleden. Ze hebben tenminste drie kleinkinderen gehad, waarvan de oudste maar 10 jaar is geworden. En dan komen we op de 1902/1923 grens. Lamke is wel hertrouwd, de kinderen uit haar tweede huwelijk heb ik als tekst opgenomen.

--I--

1. **Yke Hiemstra**, zoon van Teake Hiemstra en Geertje Ykema, geboren op 28 maart 1902 te Oostdongeradeel.

--II--

2. **Teake** *(Taeke)* **Hiemstra**, zoon van Tjiske Hiemstra en Lamke Dirks Jousma, geboren op 12 maart 1871 te Oostrum, is getrouwd op 8 mei 1897 te Oostdongeradeel met
3. **Geertje Ykema**, dochter van Yke Ykema en Sytske Sybersma, geboren op 28 januari 1875 te Wymbritseradeel.
Uit dit huwelijk
1a. Sytske Hiemstra, geboren op 24 juli 1898 te
Oostdongeradeel, overleden op 16 mei 1909 te Leeuwarden.
1b. Lamkje Hiemstra, geboren op 1 februari 1900 te Oostdongeradeel.
1c. Yke Hiemstra, geboren op 28 maart 1902 te Oostdongeradeel, zie **1.**

--III—

4. **Tjiske** *(Tjisse)* **Hiemstra**, zoon van Bienze Sytzes Hiemstra en Sjoukje Gerbens Obma, geboren op 8 maart 1842 te Oostrum, koopman in 1870 te Ternaard, overleden op 3 augustus 1871 te Dantumadeel, is getrouwd op 24 september 1870 met
5. **Lamke Dirks** *(Lamke Tjerks)* **Jousma**, dochter van Dirk Taekes Jousma en Minke Hilles Jousma, geboren op 20 april 1849 te Nes, is getrouwd (2) op 6 mei 1876 te Ferwerderadeel met Pier Jelles Jansma,

zoon van Jelle Meinderts Jansma en Antje Johannes de Groot, geboren op 30 juli 1849 te Hantumeruitburen. Uit dit tweede huwelijk worden in Ferwerderadeel twee kinderen geboren: Jelle Jansma op 31 mei 1877 en Dirk Jansma op 14 december 1878.
Haar vader wordt afwisselend Dirk en Tjerk genoemd, Lamkes patroniem wijzigt ook regelmatig, maar in alle gevallen blijft de moeder van Lamke en de echtgenote van haar vader Minke Hilles Jousma.
Uit dit huwelijk
2. Teake Hiemstra, geboren op 12 maart 1871 te Oostrum, zie **2.**

6. **Yke Ykema**, is getrouwd met
7. **Sytske Sybersma.**
Uit dit huwelijk
3. Geertje Ykema, geboren op 28 januari 1875 te Wymbritseradeel, zie **3**.

--IV--

8. **Bienze Sytzes Hiemstra**, zoon van Sytse Bienses Hiemstra (landbouwer) en Tetje Feikjes de Boer, geboren op 24 augustus 1798 te Oostrum, gedoopt op 23 september 1798 te Oostrum, Boerenknegt, landbouwer, kastelein in 1870 te Oostrum, is getrouwd (1) op 31 mei 1823 te Oostdongeradeel *(akte 30)* met Grijtje Botes de Vries, dochter van Bote Jakobs (landbouwer) en Vroukjen Tjerks Wijtsma, geboren op 16 april 1797 te Oostrum, gedoopt op 7 mei 1797 te Oostrum, overleden op 10 november 1835 te Oostrum *(huis nr 6).*
Bij de volkstelling van 1829 in Oostrum wonen Grietje en Bienze in huis 6. Bij hen wonen de kinderen Sijtze en Froukje. ook woont bij hen Tjeske Sijtses Hiemstra, 26 jaar en ongehuwd. Hij is waarschijnlijk een jongere broer van Bienze, is getrouwd (2) op 20 mei 1836 met
9. **Sjoukje Gerbens Obma**, dochter van Gerben Jacobs Obma en Baukje Siedses Tibma, geboren op 20 januari 1810 te Ee, gedoopt op 11 februari 1810 te Ee *(de famlie woont op de Oude Terp).*
Uit dit huwelijk
4. Tjiske Hiemstra, geboren op 8 maart 1842 te Oostrum, zie **4.**

10. **Dirk Taekes** *(Tjerk Taekes)* **Jousma**, Landbouwer te Nes, is getrouwd met
11. **Minke Hilles Jousma**.
Uit dit huwelijk
5a. Lamke Dirks Jousma, geboren circa 1846, overleden op 28 februari 1848 te Nes.
5b. Lamke Dirks Jousma, geboren op 20 april 1849 te Nes, zie **5.**

--V--

16. **Sytse Bienses Hiemstra**, zoon van Biense Bouwes en Aaltje Pijters, geboren op 27 februari 1766 te Dantumawoude, gedoopt op 15 juni 1766 te Driesum, landbouwer, overleden voor 1811, kerkelijk huwelijk op 29 mei 1791 te Dantumawoude met

17. **Tetje Feikjes de Boer**, dochter van Feijke Luitjens en Aaltje Romkes, gedoopt op 20 mei 1765 te Driesum.

Uit dit huwelijk

8a. Aaltje Sytses Hiemstra, geboren op 12 december 1791 te Driesum, gedoopt op 20 mei 1792 te Driesum.

8b. Feike Sytses Hiemstra, geboren op 26 februari 1793 te Driesum, gedoopt op 17 maart 1793 te Driesum.

8c. Grietje Sytses Hiemstra, geboren op 17 december 1795 te Driesum, gedoopt op 17 januari 1796 te Driesum, volkstelling: in 1827 te Oostrum, overleden op 23 juni 1873 te Dantumadeel *(Akte 99)*, is getrouwd op 14 mei 1819 *(akte nr 8. De vader Botes Jacob is bij het huwelijk al overleden, de moeder Vroukje Tjerks geeft mondeling toestemming en tekent niet. Van de grootvader Jacob Botes wordt vermeld dat hij in Grootegast was geboren)* met Jacob Botes de Vries, zoon van Bote Jakobs (landbouwer) en Vroukjen Tjerks Wijtsma, geboren op 12 november 1788 te Oostrum, gedoopt op 21 december 1788 te Oostrum, gardenier, overleden op 9 januari 1855 te Oostrum. *Tijdens de volkstelling van 1829 wonen zij in Oostrum Huis 42, kadastraal nummer A186. Bij hen wonen hun kinderen Bote (10), Sijtze (3). Froukjen (8) en Tettje (2 maand).*

8d. Bienze Sytzes Hiemstra, geb. op 24 augustus 1798 te Oostrum, zie **8.**

8e. Matzen Sytses Hiemstra, geboren op 3 maart 1801 te Oostrum, gedoopt op 5 april 1801 te Oostrum.

8f. Tjiske Sytses Hiemstra, geboren op 1 oktober 1803 te Oostrum, gedoopt op 6 november 1803.

8g. Romke Sytses Hiemstra, geboren op 8 juli 1806 te Oostrum, gedoopt op 10 augustus 1806 te Oostrum.

18. **Gerben Jacobs Obma**, geboren circa 1775 te Ee, landbouwer, overleden op 10 februari 1831 te Ee, is getrouwd met

19. **Baukje Siedses Tibma**.

Uit dit huwelijk

9. Sjoukje Gerbens Obma, geboren op 20 januari 1810 te Ee, zie **9.**

--VI--

32. **Biense Bouwes**, kerkelijk huwelijk op 10 oktober 1756 te Dantumawoude met

33. **Aaltje Pijters**. Uit dit huwelijk

16. Sytse Bienses Hiemstra, geboren op 27 februari 1766 te Dantumawoude, zie **16.**
34. **Feijke Luitjens**, kerkelijk huwelijk op 19 augustus 1759 te Driesum met
35. **Aaltje Romkes**.
Uit dit huwelijk
17a. Grietje, gedoopt op 28 maart 1762 te Driesum.
17b. Tetje Feikjes de Boer, gedoopt op 20 mei 1765 te Driesum, zie **17.**
17c. Willem, gedoopt op 5 juli 1767 te Driesum.
17d. Antje, gedoopt op 20 oktober 1771 te Driesum.
17e. Janke, geboren op 9 maart 1776 te Driesum, gedoopt op 5 mei 1776 te Driesum.
17f. Luitje, geboren op 29 juni 1783 te Driesum, gedoopt op 3 augustus 1783 te Driesum.

ONDERZOEK RIJTUIGEN

Piet de Haan (de.haan.p@hetnet.nl)
Bij mijn onderzoek naar de "plaisier"voertuigen waarover in de Bataafse Republiek belasting moest worden betaald, stuitte ik op een bijzonderheid wat de bouw van verschillende typen betreft. Zo zijn in Zeeland niet de regionale verschillen in rijtuigen de meest opvallende, maar de religieuze. Op Zuid-Beveland, waar twee geloven min of meer gelijk verdeeld samenleven, kent men katholieke en protestantse wagens. Op Ameland is er een vergelijkbare situatie, daar zien wij een 'geloofsverschil' aan de sleden. (Bron: Rijtuigen en sleden in het Nationaal Rijtuigmuseum, bl. 15.)
Misschien is er iemand onder de lezers die iets meer over deze sleden vertellen kan?

GENEALOGIE IN DUITSLAND

Voor diegenen die bij hun onderzoek in Duitsland terechtkomen en daar de weg in de archieven niet weten is er de De Werkgroep Genealogisch Onderzoek Duitsland. Opgericht in 1968 en thans omstreeks 650 leden tellend. De vereniging stelt zich ten doel: vergemakkelijking van de oriëntering ten behoeve van het genealogisch onderzoek in Duitsland. Met dat doel worden bijeenkomsten georganiseerd en publicaties uitgegeven.
Tevens worden diegenen die genealogisch onderzoek in Duitstalig gebied (willen) verrichten desgewenst met raad en daad bijgestaan. De vereniging is lid van en onderhoudt contact met de DAGV, de Deutsche Arbeits-gemeinschaft Genealogischer Verbände. Inlichtingen: Penningmeester WGOD (www.wgod.nl), Slenerweg 88, 7848 AK Schoonoord.

GENEALOGIE
LAMMERT NAMMENS OSINGA, deel 2

Eimert Smits (eimert.smits@hetnet.nl)

4.7. SIMON PIERS OSINGA, geboren Dokkum 28-11-1850, overleden Dokkum 26-07-1934, horloge- en uurwerkmaker, gehuwd Dokkum 16-03-1875 met
FOKJE EESGES HOEKSTRA, geboren Akkrum 02-02-1853, overleden Dokkum 01-08-1933, dochter van Eesge Jentjes Hoekstra en Jeltje Willems Koekoek. Uit dit huwelijk:
5.1. ANTJE SIMONS, geb. Dokkum 19-02-1875, overl. Dokkum 31-05-1875.
5.2. EESGE SIMONS, geb. Dokkum 15-05-1876, over.Dokkum 07-02-1934.
5.3 ANNA SIMONS, geb. Dokkum 29-11-1878, overl. Dokkum 28-09-1880
5.4. ANNA SIMONS, geb. Dokkum 17-03-1881, overl. Dokkum 18-04-1966, gehuwd Dokkum 19-06-1904 met Jan van Klaarbergen, geboren Heeg 25-10-11878, overleden Dokkum 14-01-1965, zoon van Been van Klaarbergen, zoutzager en Grietje Pruiksma te Sijbrandahuis. Uit dit huwelijk:
Fokje van Klaarbergen, geboren Aalsum 19-07-1905, gehuwd S.van Dijk.
Been van Klaarbergen, geboren Aalsum 21-04-1911, gehuwd A.P. vd Veen.
Simon van Klaarbergen, geboren Aalsum 02-03-1914, gehuwd T.Hiemstra.
Grietje van Klaarbergen, geboren Aalsum 31-08-1917, gehuwd H.Hettema.
5.5. PIER SIMONS, geb.Dokkum 22-07-1883,overl.Purmerend 05-05-1963
5.6. JACOB SIMONS, geb. Dokkum 11-11-1885, overl. Dokkum 17-03-1952.
5.7. SYTZE SIMONS, geboren Dokkum 04-12-1887, manufacturier-bediende.
5.8. LEVENLOOS KIND, geboren / overleden Dokkum 07-05-1891.
5.9. JENTJE SIMONS, geb.Dokkum 05-11-1893, overl.Dokkum 28-11-1952.
Is op 12 september1919 vanuit Dokkum opgenomen in het Phychiatrisch Ziekenhuis te Franeker en op 28 november1934 weer vanuit Franeker vertrokken naar Dokkum.

4.8. SYTZE PIERS OSINGA, geb. Dokkum 28-07-1853, overleden Amsterdam 26-04-1925, gehuwd Amsterdam 06-05-1886 met **KORNELIA MARIA VAN DER POL**, geboren Harderwijk 09-11-1858, overleden Amsterdam 11-01-1911, dochter van Gerrit van der Pol en Johanna Karnebeek te Harderwijk.
Sytze was een zeer gelovig man en daarnaast ook nog eens een francofil pur sang, want hij schreef zijn kinderen zelfs brieven in de franse taal. Hij correspondeerde veel in het frans over theologische zaken met deze en gene en hij dichtte zelfs theologisch in het frans. Sommige familieleden ging hij

altijd zaterdags na werktijd langs en bracht altijd chocoladerepen mee.
Op 7 Mei 1875 verhuisd naar Bodegraven. Uit dit huwelijk:

5.10. KORNELIA MARIA, geboren Amsterdam 25-07-1888, overleden Amsterdam 16-06-1951, gehuwd Amsterdam 26-11-1913 met Hendrik Janson, geboren Amsterdam 27-09-1883. Uit dit huwelijk:
Piet Casparus Janson, geboren Amsterdam 01-04-1915, rijksambtenaar
Sytze Janson, geboren Amsterdam 09-05-1917, pianostemmer.
Hendrik Janson, geboren Amsterdam 10-07-1928, mareschaussee.

Kornelia Maria Osinga geb. A'dam 1888.

Hendrik Janson (*1883) was eigenaar van een transportbedrijf met de naam "P.C.JANSON" en zijn wagens waren een bekende verschijning in het stadsbeeld van Amsterdam. Zij deden veel zaken met kunsthandelaren en transporteerden ook goud e.d. voor de Ned. Bank. (Op 27 April 1954 verhuisd naar Huizen NH.)
5.11. SYTZE SYTZES, geb. Amsterdam 28-12-1890, overleden Hilversum 11-03-1959, gehuwd met Hendrika Anna Woltera Weijenborg, geboren Den Haag 01-03-1896 en overleden Swifterbant 17-11-1986.Uit dit huwelijk: Dina Cornelia, geboren Amsterdam 30-03-1924, ongehuwd
Cornelia Maria, geb. Amsterdam 15-05-1926, gehuwd met W. G. Boelsma.
5.12. GERRIT SYTZES, geboren Amsterdam 27-05-1892, overleden Amsterdam 27-01-1963.

*** Sytze Piers Osinga heeft meer dan 40 jaar gewerkt bij de firma J. Van der Tas, Leidschestraat 105 te Amsterdam. Deze fabrikant, in 1831 opgericht, stuurde franco door het hele Rijk voor f 2.= per kilo de gegarandeerd zuivere, krachtige en fijn oplosbare cacao-poeder. Sinds 1660 gold seculate (chocolade) als heilzaam en voedzaam, vooral als het ook nog gemengd was met anijs, kaneel, vanille, suiker enz. enz. De winkel in Amsterdam had de naam "DE HAND VAN LEYDEN". Deze zaak heeft zich spoedig moeten uitbreiden en zich vergroot met magazijnen en een stoomkoffiebranderij op de Prinsengracht no. 737. Behalve de chocolade heeft de "Hand van Leyden" ook altijd uitgemund in de beste soorten van thee, koffie, suiker, gember, vruchtensappen, olien, waskaarsen (merk Gouda), vruchten, specerijen, grutterswaren enz. enz. ***

5.2. EESGE SIMONS OSINGA, geboren Dokkum 15-05-1876, overleden Dokkum 07-02-1934, gehuwd Metslawier 30-05-1907 met **DOUTZEN MOSSEL**, geboren Anjum 03-01-1884, overleden Dokkum 20-10-1924, dochter van Thomas Mossel geboren 1760, koopman en Antje Klases Dijkstra geboren 1760. Eesge was 28 jaar werkend lid van de muziekvereniging "Oranje" en 9 jaar erelid. Uit dit huwelijk:
6.1. ANTJE EESGES, geboren Dokkum 30-08-1908, gehuwd met F. Tuinstra..
6.2. SIMON EESGES, geboren Dokkum 04-12-1909, overleden Dokkum ?

*** In de NDC van 9 april 1948 stond de volgende advertentie:
Op 16 April e.k. hoopt onze vertegenwoordiger, de heer SIMON OSINGA, de dag te herdenken, dat hij voor 25 jaar bij onze firma in dienst trad. Met veel ambitie heeft hij steeds zijn werk verricht.
Fa. Boersma en Osinga. Groothandel Dockum. ***

6.3. FOKJE EESGES, geboren Dokkum 29-07-1916, gehuwd met R. H. Telgenhof.
6.4. THOMAS EESGES, geboren Dokkum 21-02-1920

*** Recentie uit de NDC van 9 Februari 1934:
Woensdagmorgen had hier een zeer plotseling sterfgeval plaats. De 57-jarige heer E. Osinga, lid der firma Boersma en Osinga, begaf zich des morgens ongeveer 8 uur naar de zaak aan de Woudpoort, toen hij in de nabijheid daarvan door een hartverlamming werd getroffen. Nadat men hem had opgenomen en dr. Vonck was gehaald, bleeken de levensgeesten reeds te zijn geweken. De overledene kwam als 12 jarige jongen reeds bij den heer M. Boersma in dienst, in welker zaak hij later als compagnon werd opgenomen. ***

5.5. PIER SIMONS OSINGA, geboren Dokkum 22-07-1883, overleden Purmerend 05-05-1963, gehuwd Purmerend 01-08-1912 met **AUKJE EIJSKER**, geboren Oudendijk 23-08-1886, overleden Purmerend 05-07-1976, dochter van ?????? Uit dit huwelijk:
6.5. SIMON GERRIT, geb. Purmerend 24-08-1913, 12-02-1932 Heemstede
6.6. ANTJE FOKJE, geb. Purmerend 21-07-1915, overl. aldaar 16-04-1916
6.7. ANTJE FOKJE, geb. Purmerend 03-05-1918, 12-09-1940 n. Steenwijk
6.8. GERRIT, geb. Purmerend 28-08-1920, gaat 20-11-1951 naar Gorssel.
Pier Simons gaat op 23-01-1903 naar Almelo en komt 29-01-1904 terug naar Dokkum, waarna hij op 04-11-1905 naar Purmerend vertrekt.

5.6. JACOB SIMONS OSINGA, geboren Dokkum 11-11-1885, overleden Dokkum 17-03-1952, gehuwd Ee 1909? met (1) **YMKJE HAAYEMA**, geboren Ee 15-07-1885, overleden Dokkum 12-06-1917, dochter van Jacob Haayema (overleden voor 1908) en Joukje Brants Iedema te Ee.
Uit dit huwelijk:
6.9. JOUKJE JACOBS, geboren Dokkum 25-04-1910.
Hij is gehuwd Dokkum 14-08-1919 met (2) **EELKJE HOEKSTRA**, geboren Nijland 16-05-1887, overleden Dokkum 01-09-1961, dochter van Ulbe Hoekstra en Trijntje Cnossen. Uit dit huwelijk:
6.10. SIMON JACOBS, geboren Dokkum 01-08-1921,
6.11. TRIJNTJE JACOBS, geboren Dokkum 14-08-1923, gehuwd Dokkum 14-10-1947 met Huibert van der Berg, geboren Arnhem 26-10-1922.
(dit gezin gaat in Arnhem wonen).

5.7. SYTZE SIMONS OSINGA, geboren Dokkum 04-12-1887, manufacturierbediende, gehuwd Dokkum 30-05-1912 met **HENDRIKJE**

DE VOS, geboren Dokkum 12-12-1887, dochter van Tjeerd de Vos, pakhuisknecht en Saapke Steensma. (dit gezin verhuisd op 01-02-1961 naar Veenwouden).

Gerrit Sytzes Osinga

5.12. GERRIT SYTZES OSINGA, geboren Amsterdam 27-05-1892, overleden Amsterdam 27-01-1963, gehuwd Amsterdam 26-05-1921 met **ELISABETH DOLLE**, geboren Amsterdam 28-01-1889, overleden Amsterdam 13-12-1971. Gerrit was drager van de versierselen in brons in de "orde van Oranje-Nassau" hem verleend bij Kon. Besluit dd. 18 december 1958, no. 13. Gerrit was 40 jaar lid van het koor G.E.W.A. (Gemeente Electriciteits Werken Amsterdam). Hij heeft ook 40 jaar bij het bedrijf gewerkt, daarnaast was hij ook 40 jaar lid van het NVV; hij had wat dat betreft een áardje naar z'n vaartje'.
Uit dit huwelijk:
6.12. SYTZE GERRITS, geboren Amsterdam 04-03-1922, overleden Badhoevendorp 26-07-1988.
6.13. DANIEL GERRITS, geboren Amsterdam 07-11-1924.
6.14. JANSJE GERRITS, geboren Amsterdam 01-08-1929, gehuwd ?? 05-08-1955 met Albertus van Duffelen, geboren ?? 21-09-1927.
Uit dit huwelijk:
Joska van Duffelen, geboren Hilversum 26-09-1956.
Monique van Duffelen, geboren Hilversum 25-09-1959.
Elbert van Duffelen, geboren Hilversum 31-05-1962.

6.2. SIMON EESGES OSINGA, geboren Dokkum 04-12-1909, gehuwd Dokkum 01-06-1933 met **WILLEMKE HOEKSTRA,** geboren Niawier 10-06-1911. Uit dit huwelijk:

7.1. TJITSKE JACOBA, geboren Dokkum 11-05-1934.
7.2. DORA, geboren Dokkum 11-05-1934.
7.3. EESGE, geboren Dokkum 29-03-1936, overleden Dokkum 23-05-1943.
7.4. MARGARETHA ANNY, geboren Dokkum 30-01-1938.
7.5. ANNIE FOKJE, geboren Dokkum 04-03-1941.
7.6. JACOB THOMAS, geboren Dokkum 03-05-1943.
7.7. EDUARD FERDINANT SIMON, geboren Dokkum 03-05-1945, overl. Dokkum 28-06-1954.
7.8. CORRIE WILHELMINA, geboren Dokkum 30-08-1948, overleden Leeuwarden 16-09-1948.
7.9. OLGA SIMONA, geboren Dokkum 07-12-1950.
7.10. THOMAS HENDRIK WILLEM, geboren Dokkum 02-07-1954.
(dit gezin vertrok op 23-04-1955 naar Canada).

6.4. THOMAS EESGES OSINGA, geboren Dokkum 21-02-1920, overleden Drachten 24-11-1995, gehuwd 1947 met **PIETJE KLIJNSMA**, geboren ?, overleden ? Uit dit huwelijk:
7.12. JAN, gehuwd met Tine ?
7.13. DOUTZEN (ZUSJE), geh. Dokkum 28-09-1972 Waling van Huizen.
7.14. EDUARD, gehuwd met Jellie.
Gewoond aan de Hoedemakersweg en achterburen ten tijde dat wij in de van Kleffensstraat woonden. (tot 1969)

6.10. SIMON JACOBS OSINGA, geboren Dokkum 01-08-1921, gehuwd Dokkum 15-08-1946 met **MARTHA HEINS**, geboren Kollum 30-04-1921, dochter van Johannes Heins en Barbara Modderman. Uit dit huwelijk:
7.15. GEERTJE BARBERA, geboren Dokkum 26-10-1947.
7.16. EELKJE JOHANNES, geboren Dokkum 03-08-1949.
7.17. WILHELMINA MARGARETHA, geboren Dokkum 04-03-1952.
7.18. JACOB SIMONS, geboren Dokkum 18-01-1955.
7.19. JOHAN SIMONS, geboren Dokkum 29-01-1956.
(dit gezin verhuisd op 09-10-1957 naar Middemeer).

6.12. SYTZE OSINGA, geboren Amsterdam 04-03-1922, gedoopt 09-04-1922 in de Ned. Herv. Koepelkerk te Amsterdam, overleden Badhoevedorp 26-07-1988, gehuwd Amsterdam 22-05-1954 met **MARIA ALETTA SLISSER**, geboren ? 10-11-1935. De Koepelkerk stond aan het Leidse Bosje te Amsterdam, is later afgebroken en er staat nu een hotel.
Uit dit huwelijk:
7.20. ERIC JAN, geboren Amsterdam 09-10-1954.
7.21. PETER, geboren Amstelveen 10-06-1958.
7.22. PAUL, geboren Badhoevendorp 02-07-1963

7.21. PETER SYTZES OSINGA, geboren Amstelveen 10-06-1958, gehuwd Amstelveen 07-08-1985 met **JACOBA JOHANNA de ROOY**, geboren Haarlemmermeer 18-05-1962. Uit dit huwelijk:
7.23. FRANK, geboren Amsterdam 29-01-1988.

VRAAG

Ik ben op zoek naar gevevens over de oudste Erich in mijn gegevens: Franciscus Christianus Erich, geb. vermoedelijk 23 apr 1762 in Duitsland. Hij trouwde 18 november 1792 in Dokkum met Romkjen Wouters Torenmans. En is gestorven op 27 mei 1828 te Dokkum. Verder ben ik op zoek naar alle informatie die er te vinden is over Erich's in Dokkum en omstreken. F.J. Erich, f.erich@xs4all.nl en www.erich.nu.

OP 'E SNEUP NEI IT LIUDGERGLÊS YN 'E R.K. TSJERKE DOKKUM

Klaes Sierksma (klaes.sierksma@wanadoo.nl)

By it sykjen nei it (weiwurden ?) LIUDGERGLÊS fan 1877, yn 'e r.k. tsjerke fan Dokkum, mei in ferbylding van de Fryske missionaris Liudger, state ik op de namme fan de glesker Heinrich Geuer (1841-1904) by 2 ferneamde wurkstikken fan him yn Utert ! Faaks kin in beskriuwing dêrfan helpe om de Dokkumer ruten earne te identifisearjen.
De Sunte Willibrordustsjerke yn Utert is yn 1889 - 12 jier nei de Dokkumer tsjerke dus - folslein beglêze troch de keunster.
Yn 'e absis: yn it ûnderste register 5 âldtestamintyske tafrielen. Dêrre boppe rjochts 6 manlike en links 4 froulike hilligen.
Yn it transept: de wijinge fan Willibrord.
Yn 'e súdlike beuk: 4 barrens út dy syn libben.
It noardlik transeptrút (fan 895): Jezus learaarjend yn'e tempel; it westlike Kristus' Himelfeart en it Lêste Oardiel.
Binammen opmerklik: foar de hilligen stiene de bern fan de glesker model !
Yn 'e Sunte Catharinatsjerke binne 2 transeptruten fan Geuer. Oan 'e noardside: it libben fan Marije; op it suden: it Sakramint fan it Alter yn 'e foarm fan in typology fan de beide Testaminten.
Hoewol't de ferbyldingen neat mei de Friezen hawwe (útsein dan fansels Willibrord in bytsje) kinne dizze koarte beskriuwingen faaks jit paadwizer wurde nei it weromfinen fan in (oerbliuwsel fan) it Dokkumer glês-yn-leadrút, makke troch in ferneamd glesker.

KLAVERIANA

Trudy van Wijk (gvanwijk51@hetnet.nl)

De naam Klaver komt in Dokkum niet alleen voor op bedrijfsauto's en winkelruiten maar ook op oude grafstenen en enkele gevelstenen. Op de begraafplaats Zuiderbolwerk te Dokkum ligt links van de ingang een grafsteen met de volgende tekst:

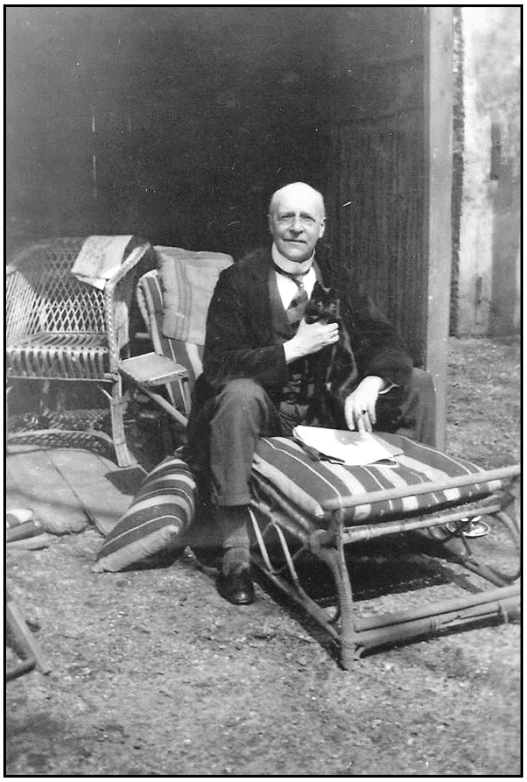

'Rustplaats van den heer Alle Fransen Klaver in leven wethouder en sedert December 1815 lid van het dagelyks bestuur dezer stad en echtgenoot van Saapke Huiberts Rekker geboren in Dockum 20 Maart 1767 en overleden 3 Maart 1840 [graftakje]
Hermina Demmink geboren 24 Mei 1866 overleden 6 Maart 1901, geliefde echtgenote van F.A. Klaver [graftakje] en van Frans geboren 9 Juni 1889 overleden 14 Maart 1890 geliefd zoontje van F.A. Klaver en van Hermina Demmink.'

Wie zijn deze vertegenwoordigers van drie generaties, die eerst begraven lagen op het Oosterkerkhof, maar later zijn overgebracht naar de idyllisch aan het water gelegen rustplaats?

Alle Fransen Klaver (1767-1840) was wethouder, schout en opperbrand-meester te Dokkum. Hij kreeg samen met zijn vrouw Saapke Huiberts Rekker (1773-1856) acht kinderen, onder wie Martinus Alles (1799-1864), de stamvader van de Dokkumse tak der Klavers. Een andere zoon, F.A. Klaver (1794-1876), staat als kerkenraadslid vermeld op de eerste steen van de kerk der Verenigde Christelijke Gemeente aan de Legeweg. Deze steen

werd in 1852 gelegd door Hendrik Jacobus, jongste zoon van de toenmalige predikant ds. H. Hussem.
Een van de achterkleinzonen van Alle Fransen en Saapke was F.A. Klaver (1854-1925). Als driejarige legde hij de eerste steen van het huis aan de Dijk, dat nu nummer 16 draagt. De gevelsteen met de tekst 'F.A. Klaver 1857' herinnert hier nog aan. Deze Frans Klaver werd koopman in koffie en thee en later ook wethouder en loco-burgemeester van Dokkum. Zijn tweede vrouw, Hermina Demmink, ligt samen met haar jonggestorven zoontje Frans op de bovengenoemde begraafplaats.
Frans Klaver trouwde drie keer: in 1877 met Elisabeth Ozinga (1855-1884) uit Dokkum, in 1887 met Hermina Demmink uit Hummelo en in 1902 met Lammigje Vos (1873-1919) uit Wanneperveen. Op 23 oktober 1878 kregen Frans Klaver en Elisabeth Ozinga hun eerste kind, dat ze Alle noemden. Over deze Alle Klaver (1878-1932) bereid ik een monografie voor.
De ouders van Alle Klaver waren beiden lid van de Verenigde Christelijke Gemeente. Dokkum kende op religieus gebied een langdurige vrijzinnige traditie. De Verenigde Christelijke Gemeente was in 1798 ontstaan door een samengaan van doopsgezinden en remonstranten en was daarmee een van de eerste DoRe-gemeenten in ons land. Het vrijzinnige karakter wordt kernachtig getypeerd door de tekst boven de deur van de kerk: 'Een is uw Meester, en gij zijt allen broeders'. Op 12 december 1897 trad Alle Klaver door de doop toe tot de Verenigde Christelijke Gemeente.
Alle Klaver bezocht in Leeuwarden het gymnasium, waar hij in 1899 – hij is dan twintig jaar oud! – eindexamen deed. Volgens overlevering noteerde de rector op een van Alle's rapporten, dat hij te veel werd afgeleid door vrouwelijk schoon. Zijn belangstelling ging overigens ook uit naar andere zaken. Al op jonge leeftijd openbaarde zich een religieus geïnspireerd maatschappelijk engagement. In zijn artikel 'Meidroomen' uit 1922 schrijft hij: 'Ik was nog maar een opgeschoten gymnasiast, toen ik in Leeuwarden de viering van 1 Mei onder de bezielende leiding van Pieter Jelles, de dichter-volksman, meemaakte.'(1) In een brief van 27 december 1901 aan zijn verloofde Christiana Oudshoorn – hij studeert inmiddels theologie aan het Remonstrants Seminarium te Leiden – heeft hij kritiek op Dokkumse dames die na een kerkdienst tekstkaartjes uitdeelden aan de kinderen. Een klein meisje zat 'ineengedoken – de handen gerold in de schort. Het gezichtje bleek – de oogen hol. Wat had dit kind aan een prullig tekstkaartje? Blijkbaar hadden de dames het woord van Jezus vergeten: 'Welke vader – als zijn kind om brood vraagt – geeft het stenen? Welnu – voor dit kind was dit kaartje een steen – in plaats van wat het noodig had.'
In Leiden studeerde Alle Klaver niet alleen theologie maar ook kerkgeschiedenis. In zijn studententijd dook hij in de archieven van de Verenigde Christelijke Gemeente te Dokkum. Zijn speurtocht resulteerde in

twee artikelen. In het eerste artikel, 'Een voorbeeld van tucht bij de Doopsgezinden', schrijft hij over een tuchtkwestie uit 1780. Predikant Feico van der Ploeg, sinds 1772 in Dokkum, werd tot de orde geroepen, omdat zijn gedrag niet overeenkwam met de leer. Hij verkeerde regelmatig in dronkenschap, bovendien was er sprake van geruzie en van schulden. Aangezien Van der Ploeg een gezin met vijf kinderen had te onderhouden toonde de kerkenraad enige clementie. (2)

In hun studie *Een poging tot verbroedering der protestantsche christenen en hare verwezenlijking in de vereenigde christelijke gemeente te Dockum: eene bladzijde uit de kerkgeschiedenis der vorige eeuw* (1874) gingen de auteurs ds. M.W. Scheltema Ez. en dr. P.C. van Wijk uitvoerig in op de ontstaansgeschiedenis van deze kerkelijke gemeente. Vanwege haar bijzondere samenstelling deed zich in tijden van vacature de vraag voor of er een remonstrantse of een doopsgezinde predikant beroepen zou worden. Er vormden zich kleinere of grotere partijen, maar als de keuze eenmaal gemaakt was, ging men weer eendrachtig naar de kerk. Eenmaal echter dreigde er naar aanleiding van een benoemingskwestie een scheiding te ontstaan tussen remonstranten en doopsgezinden. In zijn artikel 'Nog: "Een bladzijde" uit de geschiedenis der vereenigde christelijke gemeente te Dockum' gaat Alle Klaver hier uitvoerig op in. Tegenstanders van de afscheiding drongen aan op: '[...] instandhouding eener gemeente, de eenige en vrijste in Nederland'.(3) In een rekest werd de kerkeraad gevraagd geen gehoor te geven aan de oproep tot omverwerping van het bestaande kerkgenootschap. Twintig mannelijke leden van de gemeente ondertekenden, terwijl 37 vrouwelijke leden aangaven hun initiatief te ondersteunen. Tot hun opluchting wees de kerkenraad het verzoek tot scheiding van de hand. De rust keerde weer, de 'geest van afscheiding' was geweken. Alle Klaver spreekt aan het eind van zijn artikel de volgende wens uit: 'Zoo mogen dan ook wij in onzen tijd, wij, die de vruchten plukken van wat door onze vaderen met groote moeite en inspanning is gezaaid, ons geloof en onze vrijheid te meer waardeeren!' (4)

Na zijn studententijd werd Alle Klaver remonstrants predikant in Hoogeveen, Oude Wetering en Hoorn. Hij was een veel gevraagd prediker, gaf lezingen in den lande, was onder meer voorzitter van de Rein Leven-beweging, sprak enkele keren voor de VPRO-radio, schreef gedichten, artikelen en diverse boeken over sociale en literaire thema's. Daarnaast was hij ook nog vader van vier dochters en een zoon. In 1932 stierf hij na een hectisch leven in een sanatorium te Doorn aan de gevolgen van tbc.

Een rode draad in zijn oeuvre is de oproep open te staan voor en samen te werken met mensen uit andere religies en levensbeschouwelijke tradities. Zo hield hij lezingen over Lao-tse, Confucius en Boeddha. Hij schreef boeken en artikelen over de dichter, denker en Nobelprijswinnaar

Rabindranath Tagore, publiceerde over maçonnieke thema's, mystiek, Marialegenden en Franciscus van Assisi. Ds. Klaver was meer geïnteres-seerd in overeenkomsten dan in verschillen. Uit dit alles blijkt, dat hij blijvend geïnspireerd werd door de tekst boven de deur van de kerk der Verenigde Christelijke Gemeente:
'Een is uw Meester, en gij zijt allen broeders'.

Noten:
1. Alle Klaver, 'Meidroomen.' In: De Nieuwe Tempel, jg.2(1), 1922: 6.
2. Dit artikel werd gepubliceerd in: Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, deel II, afl. 1, Den Haag 1902: 107-108.
3. Ibid. p. 82.
4. Ibid. p. 85.

16 augustus 1908. Staande v.l.n.r. Frans Alle Klaver (1891-1938), Eelkje Pietje Klaver (1881-1969), Alle Franssen Klaver (1878-1932) met Elisabeth Maria Hermina Klaver (*1907), Christina Amalia Klaver-Oudshoorn (1881-1964) Zittend v.l.n.r. Dirkje Maria Elisabeth Klaver (1897-1965), Lammigje Klaver-Vos (1873-1919) met haar zoontje Harm Aaldert Klaver (1908-1940), Frans Alle Klaver (1854-1925), Herman Klaver (1888-1935)

WAS VROEGER ALLES BETER?

Piet de Haan (de.haan.p@hetnet.nl)

Er hoeft maar iets buitenissigs in de krant te staan en een hele generatie ouderen springt overeind om resoluut te verklaren: “dat had je vroeger niet”. De televisie of de krant krijgen de schuld maar vooral die geheimzinnige ‘ze’ want die moeten er wat aan doen. Onlangs stond er weer iets in de krant. Iets waarvan men zich niet kan voorstellen dat dat vroeger ook gebeurde, of toch wel?

*Dokkum, 26 september 2006. Paula de Jong van manege De Osseweide heeft een aantal paarden in een nabij gelegen wei lopen.

*Ternaard, 14 mei 1772. Hans Botes laat ’s avonds rond 11 uur zijn paard aan de Publieke Heereweg achter om daar te weiden.

Dokkum, 27 september. Medewerkers van De Osseweide ontdekken dat een van de paarden bloedt. De veearts wordt gewaarschuwd en constateert een 10 cm diepe steekwond bij de schede van de merrie. Een ander paard heeft drie krassen onder de staart.
Ternaard, 15 mei. Rond 4 uur ‘s morgens stapt Hans Botes naar buiten en ziet z’n paard zeer sterk bloedende in onmacht liggend. De dorpsrechter van Ternaard wordt gewaarschuwd en constateert dat het paard liggende sijnde dood met bloed van agteren uit een gat hetwelk gestoken was met een vork of ander instrument. Hans Botes denkt ook aan een vork of anders aan de loop van een geweer.
Dokkum, 27 september. Vermoedelijk heeft de dader(s) op de avond van 26 september toegeslagen bij de bosrand aan de Harddraversdijk.
Ternaard, 15 mei. De dorpsrechter en Hans Botes volgen het bloedspoor tot binnen de sluitboom op de reed naar Cornelis Lieuwes z’n boerderij(1). Blijkbaar heeft(hebben) de dader(s) het paard meegenomen om ongestoord te werk te kunnen gaan.
Dokkum 2006, Ternaard 1772, van de daders ontbreekt elk spoor.

Bronnen:
Leeuwarden Courant van 29 september 2006.
S.A.D. Informatieboeken Westdongeradeel folio 39.
(1) Deze boerderij is Uilsmahorn gelegen tussen Holwerd en Ternaard.
Sneuper 4, blz 10 en Sneuper 68, blz 108.

Molens en molenaars in Dongeradeel (deel 1)

DE MOLEN AAN DE WOUDVAART

Warner B. Banga (warner.b.banga@chello.nl)

In de zomer van 1999 kreeg de stichting Monumentenbehoud Dongeradeel via mevrouw Hilde Binsma-Annema uit Ureterp een boekhouding aangeboden van *"een molen uit de buurt van Dokkum"*. Als bestuurslid van de stichting intrigeerde het mij, dat ik vrijwel niets van die molen wist en de vier kasboekjes werden het begin van een onderzoek naar molens die in Dongeradeel gestaan hebben of (gelukkig nog steeds) staan. Uiteindelijk is het de bedoeling om van de resultaten van dat onderzoek een boekwerk samen te stellen over molens in Dongeradeel.

In een serie artikelen in De Sneuper wil ik u enerzijds op de hoogte brengen van enkele van mijn resultaten en 'ontdekkingen' en hoop ik anderzijds op aanvullende gegevens over molens en molenaars in Dongeradeel. Natuurlijk begin ik deze reeks met de molen, waarmee het wat mij betreft begon: de pelmolen aan de Woudvaart.

Molen aan de Woudvaart omstreeks 1900

De leermolen
Het is niet precies bekend wanneer de molen gebouwd werd, maar tussen 1718 en 1739 verrees op deze plek in de bocht van de Woudvaart een molen, die voor het eerst staat aangegeven op de *Nieuwe Caert van Frieslant* van Bernard Schotanus à Sterringa uit 1739. Het was een (zeem)leermolen of zeemtouwerij, die werd gebruikt bij de bewerking van koeienhuiden voor de bereiding van zeemleer. Om het leer zacht te krijgen, werd het geslagen en geranseld in grote tonnen. Bij de bereiding van zeemleer gebeurde dat met een stamper in een koperen bak. In de molen werd die stamper in vallende beweging gebracht door een wentel- of nokkenas. Geen wonder dat deze molens, vanwege het voortdurende gestamp, een eindje buiten de stad gebouwd werden. Dokkum kende in die tijd een bloeiende leer-verwerkingsnijverheid, die zich vooral rond het Leerlooierspark in het noordelijk deel van de stad gevestigd had.
In de "Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel der Grondeigenaren en der Gebouwde en Ongebouwde eigendommen" uit 1832 van de kadastrale gemeente Birdaard wordt onder de sectie Sibrandahuisen met nummer D-351 aangegeven "Moulin a Corroi", een leermolen, met als eigenaar Rinze Jetses de Vries, koopman uit Dokkum. De perceeloppervlakte was 2340 m², met een belastbare som van *f* 250,-.
Blijkbaar liet De Vries de molen aanzienlijk verbouwen of verbeteren, want zo'n honderd jaar na de stichting werd op 22 en 29 november 1833 namelijk de verkoop aangekondigd van een zeemtouwerij en leermolen, die voor weinige jaren nieuw gebouwd was. In februari 1834 stond opnieuw in de Leeuwarder Courant:

> *De notaris Mr. A. van Slooten te Dokkum, zal publiek, aan de meestbiedende, bij verhooggeld, presenteren te verkoopen:*
>
> *Een welgelegene LEERMOLEN en ZEEMTOUWERIJ, met deszelfs GEREEDSCHAPPEN, KUIPEN, PAKHUIS en verdere GEBOUWEN, staande en gelegen onder Sijbrandahuis aan de Woudvaart even buiten Dokkum, zijnde voor weinige jaren nieuw gebouwd, toebehoorende aan den Heer R.J. de Vries te Dokkum.*
>
> *Wie daaraan gading maakt, kome op Maandag den 17 Maart 1834, des avonds ten 6 ure, ten huize van den Heer J. Wüst, societeitshouder te Dokkum.*

Leeuwarder Courant, 21 februari 1834.

Geboden werd in eerste instantie slechts f 1875. Misschien is de molen later gekocht door meester-molenmaker Bosch van het Vliet bij Leeuwarden, want hij adverteerde in februari 1846:

Leeuwarder Courant, 13 februari 1846.

Uit de hand te koop, een zeemmolen staande bij Dockum, zeer geschikt voor een rog- en pelmolen. Te bevragen bij A.G. Bosch, Mr. molenmaker op het Vliet bij Leeuwarden.

De pelmolen

Was de leermolen de voorganger van de houten stellingmolen die op de Grietenijkaarten van Wopke Eekhoff uit 1849-1859 aangegeven wordt als *'Pelmolen'* ? We weten niet zeker of Rinze de Vries de molen al liet vertimmeren tot een stellingmolen met een lage, houten balustrade van ongeveer 5 meter hoogte.

De eerste, ons bekende molenaar was **Jetse Ruurds Brouwer** (geboren 1817 te Holwerd), die in 1847 de molen liet inrichten en verbouwen als pelmolen en een nieuwe molenaarswoning met stal naast de molen liet bouwen. Brouwer was getrouwd met Sjoukje Geerts Brouwer (geboren in 1816 te Dokkum). In februari 1849 moest Brouwer de molen echter verkopen en in 1850 verhuisde hij met zijn gezin naar Dantumawoude:

VERKOOPING

van een Pelmolen, met Woonhuis enz.

De Notaris G. POSTHUMA, te Dockum, zal, mede ten verzoeke van den Griffier J.J. HEEP, te Holwerd, op Woensdagmorgen den 28 Februarij 1849, provisioneel, in het Logement de Posthoorn te Dockum, en den 14 Maart 1849 finaal, in de Herberg Benthem aldaar, telkens 's avonds ten 6 ure, tegen genot van ƒ 40 strijkgeld en gebruikelijk verhooggeld, presenteren te verkoopen:

Een in den jare 1847 in besten staat opgerigten WIND-PELMOLEN, met nieuw gebouwde WOONHUIZINGE, voorzien van: 2 Kamers, Keuken, Kelder enz., KNECHTSWONING, STALLING voor 6 Koeijen, TUIN en verder toe- en aanbehooren, alles staande en gelegen bij de stad Dockum, onder Sijbrandahuis; bekend ten Kadaster gemeente Birdaard, sectie D, nos. 365 tot en met 368, gemeten op 23 roede 40 el, naar een belastbaar inkoomen van den Molen van ƒ 250 en vrijdom der Huizen tot 1851, te zamen in de Brandwaarborg-Maatschappij te Woudsend verzekerd voor ƒ 7800, vrij van grondpacht; bij den eigenaar J.R. Brouwer in gebruik; den 12 Mei 1849 te aanvaarden. Intusschen uit de hand te koop.

Waarop geboden is de geringe som van ƒ 4757.

Annema's molen
De molen aan de Woudvaart werd in 1850 gekocht door **Anne Tjeerds Annema** en Antje Jans Sikkema voor hun zoon Tabe Annes. In de boedelverdeling van 3 juni 1856 lezen we: *"Ik wil en begeer dat bij de verdeeling van mijn boedel en nalatenschap wordt toegescheiden aan mijnen zoon Tabe Annes Annema, de door mij en mijne echtgenoote staande huwelijk aangekochte rog- en pelmolen, benevens het huis en daarbij behoorende erf, staande en gelegen te Sybrandahuis".*

Op 12 mei 1850 begon **Tabe Annes Annema** (geboren 17 oktober 1825 te Akkerwoude), ook wel *'Tabe Mûnder'* genoemd, die ook rog- en pelmolenaar en cichoreidroger was op molen "*Welkomst*" in Akkerwoude, zijn werkzaamheden op deze molen. Al snel maakte hij ook de molen aan de Woudvaart geschikt voor de verwerking van cichoreiwortels, waarvoor omstreeks die periode een bloeiende handel bestond in de Dokkumer Wouden. Tabe Annes trouwde op 30 juni 1850 met Antje Andries Halbesma (geboren 29 mei 1829 te Akkerwoude). Ze woonden rond 1860 op Sijbrandahuis nr. 28 met hun drie kinderen, Janke (1851), Anne (1856) en Antje (1859) en twee knechts en later (in 1869) ook nog een meid. Twee andere kinderen overleden op jonge leeftijd in 1856 en 1867. Antje Andries Halbesma overleed op 26 maart 1875 op 46 jarige leeftijd na een ziekbed van zeven dagen.
Op 20 mei 1880 trouwde zoon **Anne Tabes Annema** (geboren 1 juni 1856 te Sijbrandahuis) met Lutske Sytses van der Veen (geboren 11 maart 1854 te Westergeest) en werd hij de nieuwe molenaar op de molen aan de Woudvaart.
Kadastraal was het perceel waarop de molen stond (tot 1925) bekend als: gemeente Birdaard, sectie D nummer 366, rog- en pelmolen te Sybrandahuis totaal groot 1 roede, 40 ellen, nummer 382, koorn- en pelmolen en erf 22 roede, waarde ƒ 5000,- Gekocht voor ƒ 6000,- (in 1856?). In 1872 blijkt er in het kadaster sprake te zijn van een *verkeerde te naam stelling*, (artikel 247 naar 2311). Net als door Herma van der Berg, werd de molen toen blijkbaar verwisseld met de koren-molen 'de Welkomst' in Akkerwoude, die ook in het bezit van de Annema's was.

molenaar Anne Tabes Annema

De oudste afbeelding van deze molen komt uit het schetsboekje van meester H. Bruining, die in 1887 een schets maakte van deze molen, *'Aan de Woudvaart'*, met links van de molen het molenaarshuis met stal en rechts op de achtergrond het tolhuisje aan de Woudvaart. Het schetsboekje bevindt zich in Het Admiraliteitshuis.

Het Notaboek uit de periode 1893-1894 van T.A. Annema is nog bewaard gebleven, (aanwezig in het Streekarchivariaat NOF onder nummer 289, Pelmolen in Dantumadeel onder Dokkum)

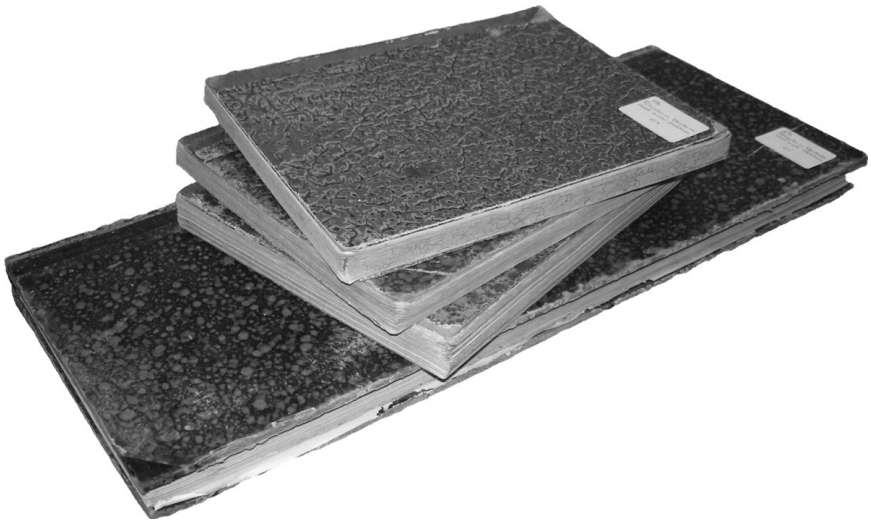

Voor in het boek staat een alfabetische lijst met de namen van de (264) klanten en het folio- of bladnummer waarop de nota van de betreffende klant te vinden is. Per bladzijde staat op datum genoteerd hoeveel zak of mud er gemalen was en wat dat kostte. Bijvoorbeeld:

1893 fol. 4 Nota voor D. en D.E. Rispens, Driesum

October 21	50 H maismeel	*f* 1,75
Novbr. 23	1 Zak gemalen (bonen)	0,35
Decbr. 2	1 Mud garstemeel	3,70
Ocbr. 16	10 Kop gort	1,00

Onderaan op elke bladzijde is het totaal vermeld en de datum waarop de nota voldaan is. De (jaar)omzet over de periode mei 1893 tot en met mei 1894 bedroeg ongeveer *f* 9.300,00.

In 1894 werd, ondanks deze *"goed renderende"* handel, besloten de molen te verkopen:

UIT DE HAND TE KOOP:
Eene sedert 1850 in volle werking zijnde en goed renderende Rog- en pelmolen met huizing en schuur, waarin Stalling voor 12 koeien en eene cichoreijdrogerij, benevens erf en aanbehoren, wagenhuis, waarin Stalling voor 2 paarden, met 2 knechts-woning, afzonderlijk staand huis met grond, benevens een kamp weiland, zamen groot 1 hectare 25 are 62 centiare; alles staande en gelegen aan het vaarwater en den Grindweg, in de onmiddellijke nabijheid van Dockum onder Sijbrandahuis.
Te bevragen bij den eigenaar en gebruiker A.T. Annema.

Oostergo – 29 december 1894.

Deze poging leverde geen resultaten op, maar een paar maanden later werd opnieuw geadverteerd, nu met de mededeling dat Anne zijn werkzaam-heden beëindigde. In mei 1895 werd **Sikke Sikkema** van Aalzum (geboren in 1852 te Buitenpost) molenaar, waarschijnlijk in dienst van de Annema's. Anne werd boer te Driesum en vader Tabe Annes was nog enige tijd molenaar, tot hij op 8 april 1897 overleed. Anne Tabes Annema overleed op 1 maart 1917 te Dantumawoude.
De dagboeken en boekhouding van de Annema's uit de periode 1895-1897 zijn bewaard gebleven: in een drietal dagboeken is aangegeven op welke data, welke boeren en particulieren, welke producten per kop, mud (= hectoliter), *'H'* of zak lieten malen of pellen. Er werd op de molen vooral maïs, gerst, rogge, en duist gemalen, maar ook gort, bonen en erwten. Het eerste dagboek begint op 13 mei 1895 en loopt tot en met 1 mei 1896, het tweede dagboek loopt van 4 mei 1896 tot en met 10 april 1897, terwijl het laatste boek de periode van 12 april 1897 tot september 1897 beslaat. In mei en augustus 1897, na het overlijden van Tabe Annes Annema, werd de molen opnieuw te koop aangeboden en finaal verkocht.

Sipma's molen
Op 25 augustus 1897 kwam de molen in het bezit van Klaas Henderikus Sipma, (geboren november 1871 te Surhuisterveen), die gehuwd was met Aafke Haaijes van der Molen, (geboren 1872 te Surhuisterveen). Op 8 september werd in het dagboek van de Annema's vermeld: *"8 Sept. K. Sipma Wegens overnaame ƒ 50.14 bet"*
Sipma had zo'n drie knechten in dienst. Ieder jaar op 12 mei was het *"Alde Maaie"*, de algemene verhuisdag, waarop veel knechten van werkplek of

baas wisselden. Ook de molenaarsknechten vertrokken dan weer naar een andere molen. In de periode mei 1906 tot en met 1912 waren zo ene Keekstra (kwam van Holwerd), Heemstra en Jan van der Ploeg, (kwam van Buitenpost) molenaarsknecht op Sipma's molen. Ze woonden in *"huizinge G1"* onder Sijbrandahuis.

Gevraagd op 12 Mei a.s. een bekwame, gehuwde MOLENAARS-KNECHT. K.SIPMA, bij Dokkum.

Leeuwarder Courant, 14 januari 1908.

In de vroege herfst van 1914 ging de molen echter door onbekende oorzaak in vlammen op. Ook de schuur achter het woonhuis ging verloren, maar werd later weer opgebouwd. Aan de rog- en pelmolen herinnert nu op die plaats nog de naam "*Pelmeulenpadsje*".

Klaas Sipma liet aan de oostkant van de Woudvaart door Anne Keimpes van der Meer een graanmalerij of meelfabriekje bouwen met een 25 PK zuiggasmotor. In 1922 verkocht Sipma echter zijn eigendommen en vertrok naar Damwoude. De meelfabriek werd gekocht door de gebroeders Eibert en Leendert Visser die er een gritmaalderij hadden. Een voormalig pakhuis aan de Badweg 2, dat tot de meelfabriek behoorde, wordt nog altijd bewoond door de familie Ids Bergsma. De meelfabriek maakte later plaats voor het zwembad.
Na het vertrek van Sipma werd de boerderij nog bewoond door Douwe Wierda en Maaike Wierda-Terpstra van Ternaard. Na hen waren Pieter Dam en Pietje Dam-Visser van Hantum de bewoners. In 1963 vestigden Symen Dijk en Aaltje Dijk-Nieuwenhuis zich in de boerderij en van 1969 tot 1972 het gezin Jan van der Heide. In 1973 werd de boerderij afgebroken om plaats te maken voor het verpleeghuis van de Sionsberg.

Literatuur

Aan de Woudvaart bij Dokkum stond tot 1914 Sipma's molen, artikel in het Nieuwsblad van Noordoost Friesland, - door Gosse Minnema 30 januari 1980.
Noordelijk Oostergo - Dantumadeel - door H.M. van den Berg (Den Haag 1983).
Annema van Dantumawoude - door o.a. B.D. van der Meulen (Drachten 1997).

Voor reacties en aanvulingen op dit artikel houd ik mij van harte aanbevolen. Ook gegevens over de molenaars en hun gezinnen zijn welkom: warner.b.banga@chello.nl

LIJST VAN GEBOUWEN TE DOKKUM, 1881-1905, (die vanwege hun bestemming hinderbescherming nodig hebben)

Eimert Smits (eimert.smits@hetnet.nl)

Waar gelegen.	Kadastraal bekend.		Kadastraal bekend.		Bestemming sedert
	Sect.	No.	Sect.	No.	
Hoogstraat.	A.	1.	A.	1375.	Burgerschool.
Schuiststraat.	"	15.	"	334.	Hervormde Kerk.
Sonnaeht.	"	00°.	"	1521	Gymnastiekschool.
Achterstraat.	"	137.	"	1486.	Chr. Gerf. Kerk.
Kleine Oostersteeg.	B.	119.	"	1009	Schoolvoorzieningen.
Oostersingel.	"	134.	"	1082.	Schoolvoor christelijk onderwijs.
idem.	"	151.	"	417.	Evangelisatiegebouw.
Oudemansstreg.	C.	412	"	1862	Ziekenhuis.
Koningstraat.	"	37	"	1803	R.C. Kerk.
Lagewg.	"	173	"	1388	Kerkvoorzieningen Chr. Gemeente.
Wadswal.	D.	111	"	1941	Burgerschool.
Oanjewal.	A.	137		1768.	Schoolvoor Christelijk Nat. Onderwijs.
Oostersingel	B	139 en 140	"	1004 en 1005	Kerk voor de Doopsgezinde Gemeente.

Lijst uit 1884 van de in de Gemeente Dokkum aanwezige gebouwen of lokalen, bestemd tot ziekenverpleging, uitoefening der openbare eredienst en tot scholen.

Hoogstraat A1, kad. A1325/ A338/339: BEWAARSCHOOL.
Dit hoekpand aan de Hoogstraat/Kerkstraat was vanouds een woonhuis met grutterij. In 1863 verkoopt Reinder Pieters Westra het perceel aan het "Departement tot nut van het Algemeen". Deze gaan het huis drastisch verbouwen en opsplitsen in een bewaarschool aan de Kerkstraatzijde en een onderwijzerswoning aan de Hoogstraatzijde. In 1884 wordt het pand eigendom van de Vereniging tot oprichting en instandhouding ener bewaarschool. Dit duurt tot 1953, want dan koopt de fa. van Sinderen uit Holwerd het en gaat het gebruikt worden als meubelmakerij.

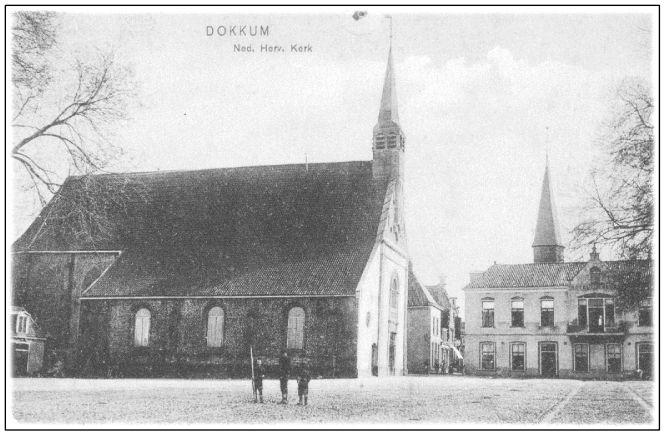

Fetzestraat A75, kad A334: NED. HERV. KERK.
Kerk met tweebeukig gotisch schip met vijfzijdig gesloten koor. Vloer met talloze zerken. Orgelkas en galerij uit 1668, preekstoel 1751. Een consistorie gebouw met sierlijke halsgevel uit 1734.

Veemarkt A88, kad. A1521/ A335: GYMNASTIEKLOKAAL.
Gymnastieklokaal, gelegen op oude kerkhof, markt en bodeterrein, eerder ook gebruikt als turfschuur en schoolgebouw, eierhal en later als brandweerkazerne. Vrijstaand gebouw met aangebouwd urinoir (pishokje) is later afgebroken en toegevoegd aan straten en pleinen.

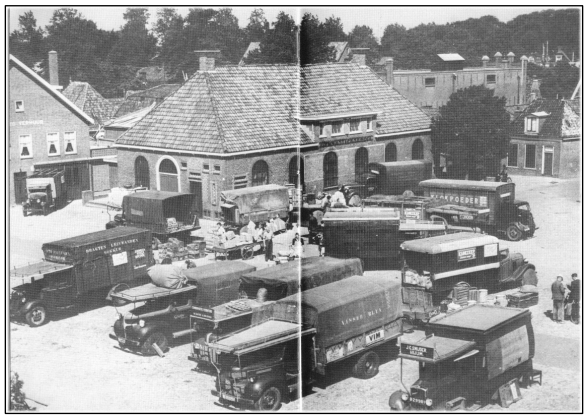

Achterstraat A137, kad, A1486/ A277/278: CHR. GEREF KERK.

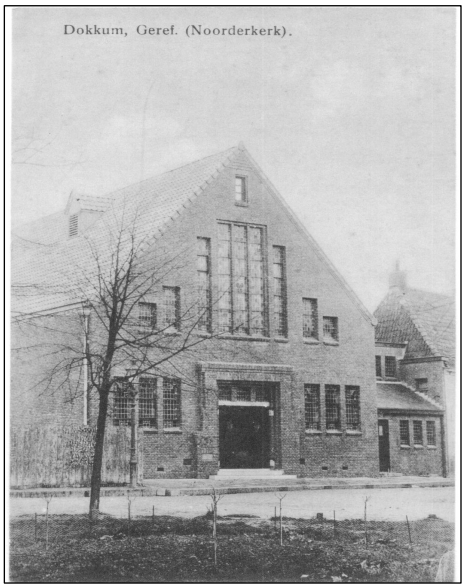

Van oudsher een pakhuis in bezit geweest van een koopman, wijnhandelaar, landbouwer, bakkersknecht, koemelker, bakker en banketbakker. In 1877 herbouwd en verkocht aan de "Afgescheiden Christ. Geref. Gemeente" die het huis gebruikte als kerk. In 1924 werd het de Geref. Kerk A. Het adres was nu zowel Oranjewal als Duivehoek geworden. Het naastliggende perceel A278, erf en zomerhuis was in 1862 al verkocht aan de "Afgescheiden Christ. Geref. Gemeente" die het gebruikte als kerk A.
In latere tijd bekend geworden onder de Geref. "Noorderkerk", die in 2003/2004 is afgebroken t.b.v. appartementen.

Kleine Breedstraat B119, kad. A1009/ A124/125:
SCHOOL VOOR U.L.O.

De percelen bestonden in aanvang uit twee huizen met erf. Het A124 perceel was in 1832 eigendom van de Hervormde Diaconie tot het in 1853 verkocht werd, na diverse eigenaren werd het in 1902 gekocht door de Stad Dockum, die het uiteindelijk sloopt en herbouwt tot school met erf (1906) en samenvoegd met naastligger A125. Dit pand hadden ze in 1838 al gekocht en gebruikt als school, van oorsprong was dit een onderwijzers-woning. Ook perceel A126 en A127 kwamen of waren al in handen van Stad Dockum, zodat het hele rijtje gebouwen, waar nu het Natuur Museum staat, gebruikt werd voor Voortgezet- en Uitgebreid Lager Onderwijs. Ook als kleuterschool en bibliotheek heeft het bekendheid genoten.

Oostersingel B134, kad. A1882/ A56:
SCHOOL VOOR KOSTELOOS ONDERWIJS.

Het karakteristieke pand op de hoek van de Oostersingel met de Dam heeft vele functies gekend. Voordat het gebouw er stond, was er op deze plaats een grote tuin van 840 m2 met een zomerhuisje van 20 m2. Dit blijft zo tot 1871 als de Gemeente Dockum het koopt en in 1873 er een school met erf

sticht. Na diverse hermetingen en aanbouw is het perceel in 1893 986 m2. De Gemeente Dockum draagt het in 1924 gedeeltelijk over aan de "Vereniging van Voorstanders van Christ. Nat. Onderwijs", die op een oppervlakte van 490 m2 de school voortzetten voor 'kosteloos onderwijs'. Later werd het een school voor U.L.O. onderwijs en er zullen vast nog mensen zijn die daar hebben zitten zweten.
Nu, anno 2006, staat het op de nominatie om afgebroken te worden t.b.v. nieuw te bouwen woningen, daar het zijn functie verloren heeft. De laatste jaren was het clubgebouw, peuterlokaal en jongerensoos.

Oostersingel B151, kad. A42: EVANGELISATIE GEBOUW.
Ooit als pakhuis gebruikt door de familie Bakker; is het in 1875 verkocht aan de "Vereniging, opgerigt de Vrienden der Waarheid", zij gebruikten het als lokaal voor samenkomsten en vergaderingen. Het werd nogal "een molensteen om de nek" situatie, maar Sjoerd van der Kooi, een landbouwer en sympathisant koopt het dan in 1915. Hij en zijn vrouw gaan wonen in het huis en het lokaal kan gebruikt worden door de Vereniging.
Deze situatie houdt stand tot 1926 dan koopt Aldert Zijlstra, een timmer-man, het perceel – hij verbouwt het, woont er een tijdje en verkoopt het dan in 1928 aan de fa. Wouda –Geertsma – die er een garage met boven-woning van maken.

Oudemanssteeg C42, kad. A1862/ A450: ZIEKENHUIS.

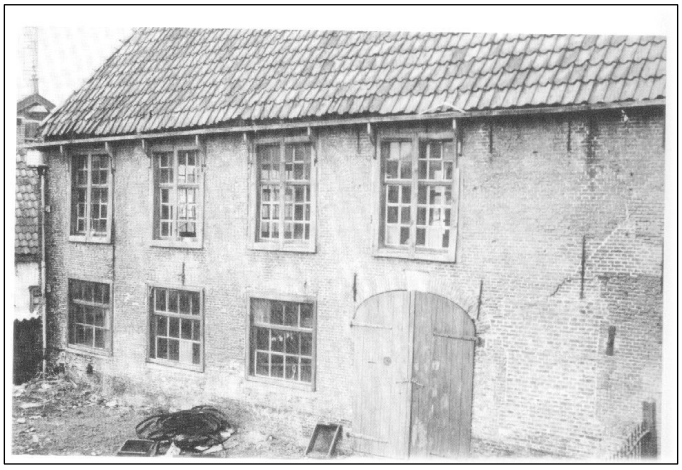

Een pand met een rijke historie. Ooit, in 1832 was het de "soepkokerij" van de Stad Dockum. Deze situatie veranderde in 1865, toen het geheel opgesplitst werd in twee erven met één huis. Op het losse erf kwam in 1870 de blauwverwerij van Demes te staan, vandaar ook de naam "Blauwverwerstraatje", dit duurde tot 1897. Nu wordt het verbouwd tot een huis met erf. Daar het een vrij groot huis was – en het wat afgelegen lag –

kreeg het later de bestemming als ziekenhuis voor besmettelijke ziekten.

Koningstraat C52, kad. A1803/ A437/ A438:
ROOMSCH CATHOLIEKE KERK.

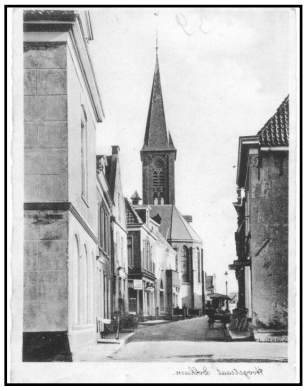

Kerk, pastorije en erf, samen 1382 m2. De tegenwoordige kerk en pastorie werden gezet op de plaats van de oude kerk – stond op het gedeelte wat nu de zijingang is – en de oude pastorie, tevens stonden aan de Koningstraat nog twee huisjes die werden in 1872 afgebroken. De tegenwoordige RK – kerk is gebouwd in 1869 door P.J.H. Cuypers.

Lageweg C173, kad. A1288/ A524:
KERK DER VERENIGDE CHR. GEMEENTE.

Al in 1832 was de "Verenigde Christelijke Gemeente" in Dockum eigenaresse van de doopsgezinde kerk aan de Lageweg. Na een kleine toevoeging in 1842 bestond het perceel uit kerk en erf van 360 m2. Door afsplitsing van een huis met erf aan de Koningstraat wordt het perceel kerk en erf nu 255 m2 in 1911. In

1852 werd door Th. Romein de tegenwoordige kerk opgetrokken tot zaal-kerk met hoogopgaand front, geleed door drie nissen en afgesloten door triglyphen-metopen fires van fronton over de volle breedte. (gegevens Monumentenzorg). Het achterliggende nummer A525 werd in 1862 bij de kerk getrokken.

Stadswal D177, kad. A1941/ A825: BURGERSCHOOL.

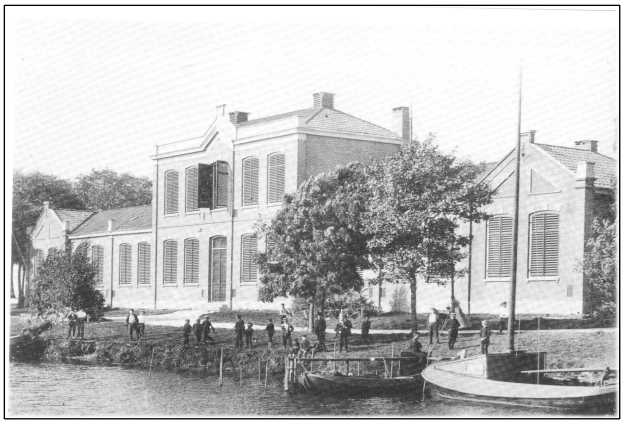

Ontstaan op de plaisiertuin met zomerhuis van de familie Rintje van der Herberg, een fabrikeur en olijslager te Dokkum, werd deze school gebouwd in 1870. Er voor was op deze plaats een gebouw met societeit, aangrenzende koepel en tuin met kegelbaan, groot 950 m2. Het geheel werd gehuurd door Anne Bakkers. Bij de verkoop in 1875 werd voor het geheel geboden f3509.- Na de verkoop wordt het huis in 1882 gesloopt en de Stad Dockum wordt de nieuwe eigenaar. Zij stichten in 1884 er een school met erf en speelplaats ter grootte van 1490 m2: De Burgerschool is een feit. Het is buiten de oorlogsjaren altijd school gebleven – 1940-1945 was het een kazerne voor de Duitsers -. Na de bouw van een nieuwe openbare lagere school aan de Bronlaan werd de oude Burgerschool omgebouwd tot appartementen voor hoofdzakelijk bejaarde bewoners.

Oranjewal A132, kad. A1768/ A285: SCHOOL VOOR CHR. NAT. ONDERWIJS.

In dit pand woonde 1832 de familie Woltring, waarvan zoon Johannes in 1880 het huis verkoopt aan de "Vereniging van Christ. Nat. Onderwijs" die met een kleine verbouw en bijbouw in 1881 er een school sticht, samen met een woning en tuin.
De school was 170 m2 en het huis met tuin gedeelte was 254 m2. De school met erf, ondertussen 227 m2 groot geworden, verkoopt de Vereniging in 1904 aan drukkers Schrader- de Haan en Schaaf, die er een werkplaats met opslag van maken. In 1922 wordt het fa. Zeijl en Kuipers, de Dokkumers

wel bekend van de Dockumer Courant. Ook het naastliggende huis met erf kregen zij in bezit. Deze situatie blijft zo tot 1983.

Oranjewal met rechts het witte pand van de NDC.

Oostersingel B139/140, kad. A1884/ A1885/ A53: KERK VOOR DE DOLERENDE GEMEENTE.
Ook nog in 2006 maken vele mensen 's zondags de gang naar hun "Oosterkerk". Ooit begonnen als gebouw voor de "Dolerenden" en eigendom van de "Vereniging de Kerkelijke Kas te Dokkum". De eerste aanzet is ontstaan in 1888, wanneer de Geref. Kerk Dokkum er een kerk met erf sticht ter grootte van 435 m2. Het naastliggende pandje werd een kosterswoning, zodat de hele oppervlakte nu 678 m2 bedroeg. In 1927/28 vindt er een herbouw plaats en is de tegenwoordige Oosterkerk – Geref. Kerk B. - een feit.

Bron:
Dokkum arch. 2298

STOEIJERIJEN VAN DE SCHOENMAKERSVROUW

Piet de Haan (de.haan.p@hetnet.nl)

Ongetwijfeld zullen veel bewoners van Holwerd er dagen van tevoren naar hebben uitgezien. In de smalle straatjes zullen de vrouwen omstandig verteld hebben dat zijzelf het altijd al geweten hadden. De mannen zullen pijprokend over de tegenwoordige slechte tijden gesproken hebben.
Het zal druk geweest zijn in het Holwerder café waar Mederechter Gerrijt Gosses Heeringa en Secretaris Freerk Hoekstra op 24 Augustus 1769 zitting hielden betreffende 'De saak tuschen de Coopman en Ontvanger Harmen Willems Jaarsma en Hijlkjes Baukes, huisvrouw van Keimpe IJpes'
Hijlkje Baukes was de vrouw van schoenmaker Keimpe IJpes en had op dat moment een gezin van acht gedoopte kinderen waaronder een tweeling.
Harmen Willems Jaarsma was in Holwerd een bekende verschijning en naast koopman ook actief in de Doopsgezinde Gemeente van Holwerd. Hij bediende in 1753 o.a. de doop en wordt later, na zijn verhuizing naar Dokkum, Doopsgezinde leraar genoemd.
Nadat de getuigen aan het woord waren geweest ontstond recapitulerend het volgende beeld.
Op zondag 30 juli 1769 des namiddags was Coopman Harmen Willems Jaarsma bij Hijlkjes Baukes, huisvrouw van mr schoenmaker Keimpe IJpes in 't voorhuis gekomen en had aan haar gevraagd of haar man Keimpe thuis was. Hijlkjen had ja geantwoord en gevraagd of ze hem moest roepen want hij lag op de zolder. Nee had Jaarsma gezegd want ik moet nog om een boodschap. Maar kort daarna kwam hij terug en ging met Hijlkjen naar de schoenmakerswinkel (werkplaats) waar zij toen, al of niet, vele stoeijerijen gepleegd hadden sonder dat zij reële vleeslijke gemeenschap met elkander gepleegd hadden met boven hun verhitte hoofden Keimpe die nog steeds op zolder lag. De huisjes werden in die tijd nogal ventilerend gebouwd waarmee bedoeld wordt dat de zoldertjes één en al kier waren. Het schoenlappertje lag daarom op de eerste rang en kon volop meegenieten van wat zich beneden hem afspeelde. Keimpe verklaarde later dat hij zag dat zijn huisvrouw Hijlkje zich afkeerde en dat Jaarsma de doek om haar hals vast hield en dat sijn vrouw scheen wel geluid te willen geven maar het was als of sij geen luid geven konde. Hij dit alles aansiende op de solder scheen dat Jaarsma verder soude gaan waarop hij van de solder afging gaande haar stilswijgende voorbij naar agteren buitenhuis. Zijn vrouw Hijlkjen quam bij hem. Keimpe had tegen haar gesegt dat sij sorgen moest dat Jaarsma vertrok en nooit meer in huis quam maar Jaarsma was reeds

vertrokken.
Meer informatie betreffende de gebeurtenissen van die dag is er niet maar Keimpe moet, met of zonder zijn vrouw, in die dagen daarna handelend opgetreden zijn en het een en ander met Jaarsma afgesproken hebben, want enkele dagen na het overspel van zijn vrouw liep hij opgetogen door het dorp.
Jan Servaases, Coopman te Holwerd, verklaarde dat Keimpe IJpes op maandag 31 julij 1769 des voormiddags op straat bij hem was gekomen en hem verteld had wat er zich die zondag in zijn huis had afgespeeld en dat Keimpe enige dagen later weer bij hem was gekomen en vertoonende en selfs leesende latende een recipis (recipisse = kwitantie, ontvangbewijs) liggende te laste van Jaarsma en door hem self eigenhandig geschreven groot duisent Caroli gulden.
Jan Alle Pomsma wist ook het een en ander te vertellen. Op 2 augustus had hij Keimpe op de weg ontmoet die hem gevraagd had of hij swijen konde. Natuurlijk, als Keimpe het secreet hielde hij het ook secreet soude houden. Keimpe liet hem toen een recipis zien en lezen ten laste van Jaarsma en door hem eigenhandig geschreven ten laste van 1000 Car. Gulden.
Jan had Keimpe gevraagd waarvoor is die recipis? maar Keimpe had daar over niets anders verklaard dan dat hij dat geld moest hebben.
Jan Martens de timmerman kwam met eenzelfde soort verhaal aanzetten. Woensdagsavond 2 augustus had Keimpe IJpes versogt op een pijp tabak (Keimpe vertelde bij het roken van een pijp) dat Jaarsma op sondag 30 julij aan sijn huis was gekomen en gevraagd had of Keimpe thuis was. Op 6 augustus was Keimpe weer bij Jan de timmerman gekomen en na diverse praatjes zei Jan tegen Keimpe dat hij er bij was vermits (omdat) de menschen seiden dat hij een recipis hadde van Jaarsma waarop Keimpe zei dat hij sulx nu niet meer hadde.
Het lijkt erop dat Keimpe met Jaarsma afgesproken had dat Jaarsma de liefde moest betalen, mogelijk chanteerde de schoenmaker hem.
Anna Aurelia Posthumus, huisvrouw van eerdere getuige Jan Alles Pompsma, had op woensdag 2 augustus bezoek gehad van Aaltje Keimpes, de oudste dochter van de schoenmaker. Dat zij, Anna Aurelia, toenmaals tegen Aaltje Keimpes sei, Als dat soo is als de gerugten gaan dan is het weer mis voor jimme mem. Aaltje repliceerde (antwoordde). Ik meende dat ik een moer binnen deur hadde maar ik heb maar een hoer binnen deur.
Seggende verders dat haar heit het nu soo verre hadde dat sij een bulte geld van Jaarsma soude hebben en als Jaarsma er weer quam dat hij dan een luijwagen (schrobber op een lang steel) op de kop soude hebben. Aaltje voegend er nog aan toe; ik heb tegen ons mem seid misschien dat ik ook al een dogter van Jaarsma ben. (doop van Aaltje op 26 nov. 1753)
In dezelfde week was dochter Aaltje ook bij de achttienjarige Wijpkjen

Pompsma op bezoek geweest. Ze vertelde aan Wijpkjen dat al een jaar eerder in de zomer van 1768 de koopman Harmen Willems Jaarsma bij haar moeder Hijlkjen Baukes was geweest. Dat deselve versogte aan haar Aaltje om voor hem Jaarsma wat kruisbeijen in sijn hoed te plukken en dat sij Aaltje dan een vereering (geschenk) soude hebben. Dus was Aaltje naar achteren gegaan maar in plaats van naar buiten, soo deed sij de deur weer toe en bleef in huis en sag om de deur wat Jaarsma met haar moeder deede. Nadat sij de geheele saak aansien hadde was sij naar buiten gegaan om kruisbeijen te plukken. Aaltje had echter niet aan Wijpkjen verteld wat er precies gebeurd was. Aaltje vertelde wel aan Wijpkjen dat ze het niet aan haar heit gesegt hadde om de onrust in huis te mijden en dus het tot dees tijd toe verswegen hadde maar se had nu de geheele historie aan haar heit geseit. Verder had Aaltje vertelt dat als haar vader de duisent gilden van Jaarsma sou krijgen dat sij en haar moeder elk een gouden oorijser zouden krijgen en dat Jaarsma alle drie weken betalen sou drie hondert gulden.
Tot zover de informatien door de Mederechter ingewonnen. Vreemd genoeg is er niet een aanklacht of uitspraak bekend. In de Recesboeken van Westdongeradeel of in de Civiele en de Criminele dossiers is niets te lezen over deze zaak. De jaren daarna geven wat betreft de Informatien en de Recesboeken ook geen uitsluitsel.
Enkele jaren later is er wel een vermelding in de Civiele dossiers. Inv. nr. 14971. Datum: 1772-10-27, def. sententie nr. 6. Eiser: Keimpe Ypes. Gedaagde: Harmen Willems Jaarsma.
Betrof het dezelfde zaak of had Jaarsma misschien weer een gastoptreden gehad in huize Keimpe IJpes waarvan het resultaat in de vorm van Oene Keimpes op 16 augustus 1772 ter wereld kwam?
In de sententie geen verwijzing betreffende de eis of zaak maar wel een uitspraak. Op 22 oktober 1772 bevestigde de Rechtbank in Leeuwarden het spreekwoord: “schoenmaker houd je bij je leest” door de eis van Keimpe niet ontvankelijk te verklaren. Wat zijn eis ook is geweest, 1000 Car. Gulden of gouden oorijzers kreeg hij niet, maar de rekening om de proceskosten te betalen mocht hij wel in ontvangst nemen.
In de Speciekohieren van Holwerd is onder nr 189 vanaf 1749 t/m het jaar 1772 niets bijzonders te vinden, maar in 1773 is het:
Keimpe IJpes vertrokken naar Kollum.
Het blijkt dus dat Keimpe IJpes uit Holwerd vertrokken is en wie weet, misschien naar aanleiding van de eerdergenoemde rechtzaak.
Zoon IJpe Keimpes, geb. op 17 mei 1762 en gedoopt op 30 mei 1762 in Holwerd is te volgen op de homepage van:
Jouke de Vries HOLWERDA stambomen
Deze zoon IJpe Keimpes kreeg de naam HOLVERDA. Hij overleed op 05-01-1821 te Alkmaar.

Bronnen:
Nedergerecht Westdongeradeel, Informatieboeken, Microfiche 2, Folio 23 t/m 27, DTB Holwerd, Civ. doss.: Inv. nr. 14971. Datum: 1772-10-27, def. sententie nr. 6

Aansluitend op het vorige artikel het volgende artikel.
Onderzoekers die in de periode tussen 1700 en 1800 rondneuzen komen regelmatig het beroep schoenmaker tegen. Gek genoeg denken velen dat onze voorouders veel op klompen rondliepen maar een klompenmaker komt men in de genoemde periode niet tegen. In de boeken 'Drie eeuwen Friesland' deel I en II door Dr. JA Faber wordt het een aen ander uit de doeken gedaan. Integraal uit deze boeken overgenomen:
"...Het veel voorkomen van schoenmakers is ook geconstateerd door Roessingh voor de Veluwe in 1748 (1) en door Slicher van Bath voor Overijssel in 1795 (1). Toch was de door hen gevonden concentratie, nl. rond vier per 1000 inwoners, nog beduidend lager dan in Friesland, waar zij immers bijna zes per 1000 inwoners bedroeg. Beide schrijvers wijzen erop, dat de behoefte aan schoeisel groot moet zijn geweest en dat de klomp nog weinig in gebruik was. Zowel op de Veluwe in 1748 als in Overijssel in 1795 bedroeg de concentratie van het klompmakersberoep rond één op de 1000 inwoners. Eerst in de loop van de 19e eeuw is de klomp meer in zwang gekomen en daarmee het aantal klompmakers sterk toegenomen.
In het licht van deze gegevens over Overijssel en de Veluwe kan nu ook worden verklaard, waarom in Friesland het schoenmakersberoep nog sterker vertegenwoordigd was dan in de genoemde gebieden. In Friesland werd nl. in 1749 het klompmakersambacht nog praktisch geheel niet uit-geoefend. In de Quotisatiekohieren vinden we slechts één klompenmaker te Leeuwarden. In de andere steden en op het platteland komen ze niet voor. Trouwens, ook in 1796 zijn er in de gemeenten, waarvan de oorspronkelijke volkstellingslijsten met o.a. de beroepsvermelding zijn bewaard gebleven, nog steeds geheel geen klompmakers. Het lijkt er dan ook sterk op dat het gebruik van klompen in Friesland nog later is doorgedrongen dan in Overijssel en op de Veluwe.

Bronnen:
1. ROESSINGH, Beroep en bedrijf op de Veluwe, pp. 220-221.
2. SLICHER VAN BATH, Overijssel, pp.Hl, 170-171.
Literatuur: Drie eeuwen Friesland deel I, Dr JA Faber, Fryske Akademy, De Tille 1973, Blz 106, 107

OUDE MATEN EN GEWICHTEN, 1

Hans Zijlstra, (hzijlstra@yahoo.com)

In vele oude actes kom je maten en gewichten tegen die tegenwoordig niet meer gebruikt worden. Aan de hand van een aantal korte teksten willen we deze oude maten en gewichten de komende tijd de revue laten passeren. U bent welkom zelf ook een bijdrage met voorbeelden aan de redactie te leveren. We beginnen met een 'rinkelman'.

In 1708 bezoekt vroedvrouw Schrader een zwangere vrouw die een 'rinkelmantie byr' heeft gedronken:

(1485) 17008 den 19 jully ben ick vorbij Weerdeburen over Ey (Ee) gehalt bij een arrbeyder sijn wij[f] Janke, nae datse 3 daagen in arrbeit met een vroetvrouw gewest war. Vont haar als desperaat en brandig. Dronck allgedurig grotte byrglasen vol byr, dar ick de vrotvrouw over bestraffte, dy mij antworde: sij wildde het hebben. Ick sey dat haar blaas berrsten moste als het kint gebooren wyrde. Sey antworde mij: sey hade in een karrtir een **rinckelmantie** byr opgedroncken. Het ligam konde men sonder schrick nit ansyn. Ick de alt wat de konst vermogt. Ick gaf haar over om van een vroetmeyster te moeten verlost te worden. Het kint waar dodt. Mar dar was gen vroetmeyster, dy war nae Bollswart. Ick hade mijn instrumenten megenomen wel denckende datter wat an scheelen moste, omdat het so veer van mijn hus waar. Don seyde ick [:ik] konde haar wel helpen, mar als sij qwam te sterrven, souwden sij mij lassteren. Mar de baarende vrouw hylt seer an; ick souw haar doch helpen gelijck ick mij dar ock to lyt bewegen. En slog mijn haack in het kindes mont, haalde het nae mij. Terstont schorrde de blaas, dat het waater mij over mijn gansse liff heen lyp met sullcken gelut of dar een mussket ofgeschoet wirde. Mar ick hollp de vrouw don hastig met het instrument. En was wel. Met den derrden daag eyste sij de poot. En was de blaas wer to geslint tot haar grott geluck. Des maandages avens is sey bevallen, des soondags daran binnen een week qwam sij 2 ur gans tot Dockum. Dat war een myrackel. Ick blef met haar over soo [...]
Het betreft hier vermoedelijk Janke Willems, die op 1 juli 1703 te Ee huwde met Johannes Geerts.
Bronnen: Memoryboeck van de vrouwens (Catharina Geertruida Schrader) - M.J. van Lieburg en G.J. Kloosterman, 1984, uitgeverij Rodopi, ISBN 90 6203 935 9. Trouwregister Hervormde gemeente Ee, 1703. DTB 535, 1664 – 1810.

Tot 1504 hadden steden en regio verschillende maten, gewichten en munten. Zo hadden o.a. Workum, Franeker en Stavoren hun eigen el. Bolsward had zijn mengel en de steden Leeuwarden, Franeker, Sneek, Bolsward en Workum een munt. En iedereen wist wat een morgen land, een okshoofd, **een rinkelmandje**, een stuiverskannetje, een dikkop, een roede of een loop was. George van Saksen had rond 1504 de heerschappij over Friesland. Hervormingen werden ingevoerd. Onder anderen om de achterstand in onderhoud aan de dijken weg te werken, werd het belastingstelsel herzien. Ook kwam er een munt, waarop aan de ene kant het wapen van Friesland stond en natuurlijk aan de andere kant de tronie van de Saksische heerser. Tevens werd er een eind gemaakt aan de mengelmoes van maten en gewichten. Het mengel van Bolsward en de el van Workum werden standaard maten van Friesland. De el komt overeen met 70,9 cm. De Workumer el hing aan het stadhuis, om iedereen de gelegenheid te geven zijn eigen el te ijken. Joan Kok-Pfauth; Bron: Saksers yn Fryslân, Saksisch Bestuur in Friesland 1498-1515; Uitgave van het Fries Museum, Leeuwarden.

26 juni 1749. Jan Gooities te Metslawier gestraft met 14 dagen water en brood. Hij had in een schip van Ternaard naar Dokkum gezegd, dat de regenten op den Landdag net zoveel te zeggen hadden als een jongen, die een **rinkelmantie** tehuis bracht voor een oortje. In de laatste troubles had hij zich gedragen als gecommitteerde van Metslawier en toen zijn macht en autoriteit breed uitgemeten. Ook had hij gezegd, dat de Prins van Oranje door het gemeen nu zoo groot was geworden, maar als hij 't niet anders maakte dan tot dusverre, het gemeen hem dan ook wel weer wat kleiner zou kunnen maken. Bron: Dr G.A. Wumkes - Stads- en dorpskroniek van Friesland

Eelke Meinderts (UT: Bodders fan Wumkes)
Moai is yn haedstik IV en V de biskriuwing fen It Gastbôd (= de âldfryske kreambisite) en Aegtsje útein. Hja wol sa'n gearsit oanrjuchtsje. Thys griist it oan fen wegen de kosten, hwent foar [p. 373] in goune ef trije, fjouwer hiette poffen, dêr bliuwt it net by, dêr heart in **rinkelmantsje** bêst bier by en sûker en twa poun grauwe rezinen en in poun kofjebeannen en in poun klontsjes en in mingelen 2, 3 brandewyn.

Wat is nu een rinkelman: het is een achtste deel van een bierton. Je had:
Hele bierton= 1, halve= ½, farndel/varndel = ¼ of rinkelmantsjes = 1/8 biertonnen (bijv. in Sneek in 1648, bron: Meten en Wegen in Friesland, M.A. Holtman, 1994, bl. 57)

MERKWAARDIGE GRAFSTENEN

J. de Jager (j.dejager6@chello.nl)

De pinksterdagen van 2006 zijn mijn vrouw en ik een paar dagen naar Twente geweest op een kleine boerencamping bij de Lutte.
Ons doel was om een bezoek te brengen aan kasteel Bentheim, de plaats waar de vader van Catharina Schrader hofkleermaker was. Dit kasteel wordt in 1020 voor het eerst in de geschriften genoemd. Het

ligt op het hoogste punt van de Bentheimer bergketen en is vele malen verwoest.
Het oudste gedeelte heeft meters dikke muren, op sommige plaatsen zelfs 5,50 meter dik. Om op het terrein te komen moet men door een toegangspoort. Op de twee foto's hieronder zit men een gedeelte van het kasteel en de toegangspoort.

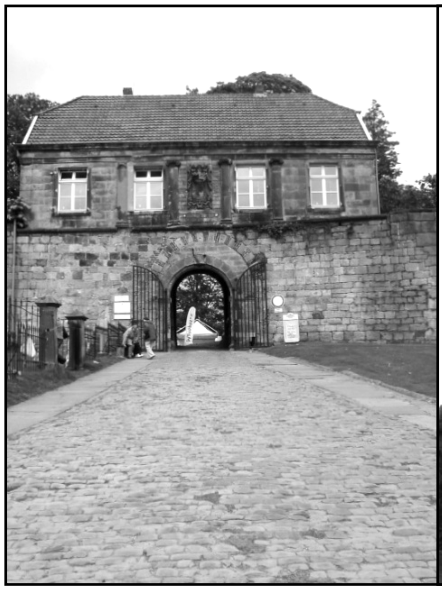

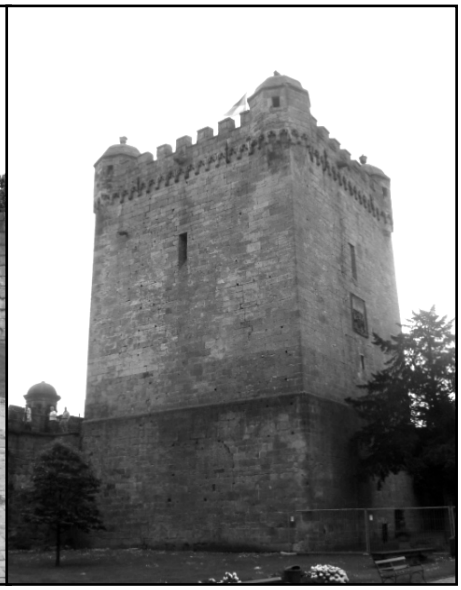

Als je dan verder over het terrein dwaalt, kom je een kleine kerk tegen, het hoofdgebouw en de tuinen. Tot zover kasteel Bentheim.
Als men het terrein verlaten heeft kan men door Bentheim zelf gaan dwalen. Wij kwamen bij een kerk met een kerkhof eromheen.
Altijd als ik zoiets zie, word ik nieuwsgierig naar wie er begraven liggen. Tot mijn spijt waren vele grafstenen niet meer te lezen. Wel kon ik afleiden dat het vaak belangrijke of adellijke families waren. De grafstenen waren

pompeus en soms rijk versierd. Jammer dat alles daar zo in verval is geraakt. Toch stuitte ik op een merkwaardige grafsteen. Hij bevatte geen tekst, maar alleen een uitgehouwen menselijk lichaam met een stok in de hand en eromheen een slang gewikkeld. Wie ligt hier begraven, een militair of een ander persoon. Ik weet het niet, want ik ben nog niet eerder zo ‘n grafsteen tegengekomen.
We dwaalden even verder en zagen een volgende bijzondere grafsteen. Wat is er apart aan deze grafsteen, hij bevat de volgende tekst:

“Sta stil o wandelaar werp op dit graf een blik
Hier rust het kille stof Van onsen Henderik

Een kind van grote hoop Ter zaalge heerlijkheid

In’t elfde levenjahr Op Gods bevel geleid
Onse nakomelingen Worden versocht dit graf
Van Henderik Lageman Niet te heropenen

De vraagtekens duiden erop dat ik dat stukje tekst niet goed kan ontcijferen. Zo zie je maar dat grafstenen erg interessant kunnen zijn en soms ook nog geheimen kennen
Wie meer hierover kan vertellen kan mailen naar: kouwe@chello.nl

VERKOPING VAN EEN ZATHE MET LANDERIJEN TE NES IN 1897

Arjen J. Dijkstra (Keatsbuorren@cs.com)

In de zomer van 1897 verscheen deze advertentie in diverse kranten. Het was in die tijd niet ongebruikelijk, dat er veilingen werden gehouden van boerderijen met landerijen, maar het gaat hier om een redelijk grootschalige veiling, waarbij een groot aantal mensen waren betrokken. De verkopers waren bijna allemaal familie van Dirk Hartmans Hartmans en zijn zuster Adriaantje Hartmans Hartmans.

VERKOOPING

VAN

eene Zathe en Landen met Huizing, Schuur, Erf, Tuin, Arbeiderswoning, Bouw- en Weilanden

onder Nes (gem. W.D.) en Ternaard.

Notaris ALMA te Berlikum zal, mede ten verzoeke van zijne Ambtgenooten de Heeren MULLER te Grijpskerk, Mr. WITTEVEEN te Ternaard, FEENSTRA te Metslawier en POELSTRA te Heeg, op Dinsdag 10 Augustus 1897, 's nam. 3 uur, in de Herberg bij J. de Graaf te Nes, provisioneel ter verkoop aanbieden:

Eene ver uitmuntende, vruchtbare **ZATHE en LANDEN** met ruime, wel doortimmerde HUIZING, SCHUUR, **Erf, Tuin,** ARBEIDERSWONING en verschillende **Bouw- en Weilanden**, alles staande en gelegen onmiddellijk bij het dorp Nes en onder Ternaard, kad. gem. Nes, sectie A nummers 88, 90, 119, 51a en 679, sectie B nummers 224, 225, 226, 228, 238, 253, 254, 264, 265, 303, 39 tot en met 46, 234, 235, 951, 953, 956 tot en met 959, en gem. Ternaard, sectie A nummers 207, 208 en 1627, samen groot 33 H. 79 A 7 C. (92 pd.), waarvan 8 H. 86 A. 10 C. (24 pd.) Weiland; met recht tot samenvoeging te veilen in 32 perceelen.

Te aanvaarden: de Bouwlanden na het rispen der vrucht in 1897, de Weilanden 5 Maart 1898, de Huizen en Erven 12 Mei 1898.

Verkoopboekjes met kaarten te bekomen bij de Notarissen voornoemd.

Alle 32 percelen die geveild werden, kwamen in 1860 door een akte van scheiding in handen van Dirk en Adriaantje. De kadastrale leggers vermel-den dat daarvoor Hartman Dirks Hartmans de eigenaar was, met later als vrucht-gebruikers Dirk Hartmans en verder erfgenamen. Hartman was vrederechter in Nes. Later staan al deze onroerende goederen op naam van Dirk Hartmans en mede-eigenaren: Dirk en Adriaantje kregen beiden een helft van deze nalatenschap, die niet verdeeld werd.
Wanneer Adriaantje trouwt in 1869, geeft zij haar aandeel bij haar huwelijk (onder huwelijkse voorwaarden) in vruchtgebruik bij haar echtgenoot Jacob Dirks Hamming. Deze Jacob Dirks Hamming, afkomstig van Pieterzijl, was eerder getrouwd geweest met Adriaantjes zuster Klaaske Hartmans Hartmans. Lang heeft het huwelijk tussen Jacob en Adriaantje

niet geduurd, want zij overleed in 1872. Jacob Dirks Hamming is ook getrouwd geweest met Jeltje Douwes Beintema.
Adriaantje liet haar bezittingen na aan 5 personen:
-Haar broer Dirk Hartmans Hartmans
-Haar zuster Gelske Hartmans Hartmans, gehuwd met Jackle Bleinsma te
Holwerd
-Haar zuster Anne Hartmans Hartmans, gehuwd met Johannes Everts van
Aisma te Beetgum
-Haar broer Melis Hartmans Hartmans te Engwierum
-Haar tantezegger en stiefzoon Dirk Jacobs Hamming, zoon van J.D.
Hamming en Klaaske H. Hartmans.

Omdat haar bezittingen in vruchtgebruik waren gegeven aan haar echt-genoot, kregen haar erfgenamen slechts het bloot eigendom van deze bezittingen. Dit was een van de eerste oorzaken van het grote aantal betrokkenen bij de veiling in 1897. Tweede oorzaak was, dat Jacob Dirks Hamming een langer leven was beschoren, dan de meeste erfgenamen van Adriaantje, en zelfs van de erfgenamen van deze erfgenamen.

De nakomelingen van Dirk Hartmans Hartmans
Dirk Hartmans Hartmans overleed in 1877. Hij had van de 32 percelen toen de helft in eigendom en 1/10 in bloot eigendom. Hij liet deze bezittingen na aan zijn kinderen:
-Rintje Dirks Hartmans, landbouwer te Ferwerd
-Reinder Dirks Hartmans, landbouwer te Nes
-Sytske Dirks Hartmans, in gemeenschap van goederen getrouwd met
Douwe Klazes Osinga te Marrum
-Maaike Dirks Hartmans, gehuwd met Sjoerd Klazes Sipma, landbouwer te
Nes
-Antje Dirks Hartmans, weduwe van Duco Hayonides Bolman van Ferwerd

Sjoerd Klazes Sipma kreeg door ruiling al een deel van de blote eigendommen van zijn schoonfamilie, zijn zoon Symen Sjoerds Sipma, landbouwer in Oosternijkerk kocht van zijn tante Antje Dirks Hartmans.
Reinder Dirks Hartmans verkocht zijn 1/50e deel van het bloot eigendom aan Tjebbe Poelstra, notaris te Heeg.

Toen Douwe Klazes Osinga overleed, liet hij zijn 1/100e deel van het bloot eigendom na aan zijn kinderen:
-Dirk Douwes Osinga, landbouwer onder Marrum
-Rinske Douwes Osinga, gehuwd met Thomas Andries Smeding, land-
bouwer te Deinum

-Grietje Douwes Osinga, gehuwd met Sybe Douwes Cuperus, landbouwer te
Bozum

De nakomelingen van Gelske Hartmans Hartmans
Toen Gelske Hartmans Hartmans en Jackle Bleinsma overleden, lieten zij hun bezittingen na aan hun drie kinderen:
-Rintje Jackles Bleinsma te Holwerd
-Sytske Jackles Bleinsma, gehuwd met Ate Fokkes Noordenbos, landbouwer onder Nes
-Maaike Jackles Bleinsma, gehuwd met Joost Hoeflake, ontvanger der Registratie en Domeinen te Tiel
Rintje Bleinsma verkocht zijn aandeel in het bloot eigendom aan zijn zwager Joost Hoeflake in 1895, Ate Fokkes Noordenbos en Sytske Jackles Bleinsma lieten hun bezittingen na aan hun kinderen:
-Duifke Ates Noordenbos, gehuwd met Auke Sevenster, landbouwer te Pieterzijl
-Gelske Ates Noordenbos, ongehuwd wonend te Nes
-Gerbrichje Ates Noordenbos, gehuwd met Dirk Hartmans Bolman, landbouwer te Nes.

De nakomelingen van Anne Hartmans Hartmans
Anne Hartmans Hartmans en haar echtgenoot Johannes Everts van Aisma lieten hun drie kinderen:
-Hartman Johannes van Aisma te Sint Jacobiparochie
-Gertje Johannes van Aisma, weduwe van Pieter Fabius de Jonge
-Maaike Johannes van Aisma te Beetgum.
Hartman Johannes van Aisma had als erfgenamen zijn kinderen: Johannes (te Amsterdam) en Hartman (te Leeuwarden), Maaike Johannes van Aisma liet haar bezittingen na aan zuster Gertje en Hartmans kinderen. Toen ook Hartman Hartmans van Aisma overleed, liet die zijn bezittingen na aan zijn broer Johannes Hartmans van Aisma.

De nakomelingen van Melis Hartmans Hartmans
Toen Melis Hartmans Hartmans overleed, liet hij 5 kinderen na, die zijn bezittingen erfden. Dit waren:
-Hartman Melis Hartmans, landbouwer te Engwierum
-Harmen Melis Hartmans, wonende te Kollum
-Tjitske Melis Hartmans, echtgenote van Minne Huizinga, landbouwer te
Engwierum
-Anne Melis Hartmans, gehuwd met Oege Bouwes Bergmans te Nes
-Maaike Melis Hartmans, gehuwd met Jan Tjallings Alberda, landbouwer
te Engwierum.

Tjitske Melis Hartmans droeg haar 1/50e deel in het bloot eigendom over aan Pieter Dijkstra te Nes (1884). Toen Pieter overleed, kwam het in handen van zijn zoon Gerrit Pieters Dijkstra, die het op zijn beurt weer verkocht aan notaris Mr. Frederik Witteveen te Ternaard. Ook Harmen Melis Hartmans verkoopt zijn deel aan notaris Witteveen. Anne Melis Hartmans verkoopt haar deel aan haar broer Hartman Melis Hartmans.
Maaike Melis Hartmans en haar echtgenoot Jan Tjallings Alberda laten hun bezittingen na aan hun twee kinderen:
-Melis Jans Alberda
-Eelkje Jans Alberda, gehuwd met Siebe Hilles Jousma, landbouwer te Jouswier.

De nakomelingen van Dirk Jacobs Hamming
Dirk Jacobs Hamming overleed in 1881 en had als erfgenamen zijn vader Jacob Dirks Hamming en zijn halfzuster Froukje Jacobs Hamming, dochter van Jeltje Douwes Beintema.

Het overlijden van Jacob Dirks Hamming
Op 7 augustus 1896 overlijdt Jacob Dirks Hamming te Pieterzijl. Hij laat zijn bezittingen na aan zijn dochter Froukje Jacobs Hamming. Zijn overlijden zorgt er echter ook voor, dat alle betrokken partijen, die een deel van de nalatenschap van Adriaantje Hartmans Hartmans in handen hebben, van bloot eigenaar nu tot vol eigenaar geworden zijn.

De veiling
Dit alles leidt tot de grootschalige verkoping van eene Zathe en landen met huizing, schuur, erf, tuin, arbeiderswoning, bouw- en weilanden onder Nes en Ternaard. De notarissen Alma te Berlikum, Muller te Grijpskerk, Witteveen te Ternaard, Feenstra te Metslawier en Poelstra te Heeg zullen het er druk mee hebben gehad. Ook voor kastelein De Graaf (provisionele veiling) en Weduwe Van Gelder (finale veiling), waar de veilingen plaats hebben gevonden, zullen er goed aan verdiend hebben.
Het moet bij deze veiling gaan om de boerderij, waarin tegenwoordig een kattenpension is gevestigd, aan de Wierumerweg tussen Nes en Wierum. Ook de genoemde arbeiderswoning was hier in de buurt, tegen de zeedijk aan gelegen. Deze woning is echter al lang verdwenen.
De “weldoortimmerde” huizinge met de schuur waarin stalling voor 6 paarden en 16 hoornbeesten, het hok, lytshuis, erf, boomgaard en tuin worden het eigendom van notaris Feenstra, evenals enkele ander bouw- en weilanden. Het arbeidershuis komt in eigendom van Jacob Jans Eelkema, arbeider te Nes.

Andere personen die grond in eigendom krijgen zijn:
Frans Pieters Hoogland, landbouwer te Ternaard, Sjoerd Damsma te Wierum, Yte Elzinga, winkelier te Moddergat, Bote Winia, landbouwer te Wierum, Dirk Hartmans Bolman, landbouwer te Nes, Tjeerd Hilles de Jong te Wierum, Symen Sipma, landbouwer te Oosternijkerk, Johannes Martens van Kuiken te Amsterdam, Douwe Jans Meinsma, landbouwer te Nes, Harmen Jans Meinsma, landbouwer te Paezens (beiden deels in opdracht van hun moeder Aukje Douwes Stallinga, weduwe van Jan Harmens Meinsma), Ybe Bonga en Ids Bierma, Hartman Melis Hartmans te Dokkum (in opdracht voor mevrouw Jatje Hartmans, gehuwd met Ysbrand Posthumus te Aalzum), Johannes Boelens te Nes, Pieter Watzes Hoogland te Metslawier, Notaris Witteveen te Ternaard, Folkert Jans van Kuiken, zonder beroep te Moddergat en de kerkvoogdij van de hervormde kerk te Nes (vertegenwoordigd door Douwe Jans Meinsma).
Deze grote verkoping leidt hiermee tot een versnippering van bezit van de familie Hartmans in Nes.
Bronnen:
-Notariële akte ingeschreven in dagrestister deel 94 no. 109 op 8 october
1897 bij het kadaster in Leeuwarden
-Kadastrale leggers Nes (West- Dongeradeel)
-Advertentie ter aankondiging van de veiling, 1897.

De Hartmans-boerderij tussen Nes en de zeedijk (richting Wierum), na vele verbouwingen, in 2006 geworden tot kattenpension.

DE OLDE BOUWERDA SYL

Pier Soepboer (wadlopen@xs4all.nl)

In de Nieuwe Dockumer Courant van maandag 13 maart j.l. stond een nieuwsgierig artikel van de heer J. Post aangaande de waterhuishouding van vroegere tijden in de gemeente Dongeradeel. Met name het Fokkema's dijkje zoals hij dat noemt en het gebied rondom de Keegen, kwamen uitvoerig aan de orde.
Eén van steeds terugkomende vragen aangaande dit gebied, ook in dit artikel, is de vraag waar we de Bornwerderzijl nu moeten zoeken. Over het algemeen is het zo dat de plaats waar de zijl aanwezig is, de naamgever van de zijl wordt. Wanneer een zijl wordt verplaatst, dan is er praktisch altijd sprake van de oude en de nieuwe zijl (Oude Bildzijl – Nieuwe Bildzijl, Dokkumer Nieuwe Zijlen enz.).
Op eerste betrouwbare kaart (de Grietenijkaart van 1718 van Schotanus) vinden we geen Bornwerderzijl, de zijl die we op de kaart op deze plaats aan de noordkant van de Ee vinden, in de Keegen, krijgt van Schotanus de naam "Damzijl" mee.

Uit Tegenwoordige staat van Friesland (deel 2, 1786, blz.205):
Bornwerd is gelegen op een terp, doch klein van omtrek, en voorzien van 11 stemdraagende plaatsen. In het Noordoosten van dit dorp ligt een meertje, Bornwerdermeer genoemd en in het Zuidoost een huis met name Damsyl, alwaar voor deezen de Bornwerder zyl geweest is.
Hier vinden we beide zijlen genoemd, de Damzijl en Bornwerderzijl, op dezelfde plaats in de Keegen.

Ook op de kaart van Eekhof vinden we alleen de naam Damzijl en wel weer op dezelfde locatie als bij Schotanus.
In een overzichtskaartje, dat te vinden is in het boekje "De Leppa, een rechtshistorisch-waterstaatkundige bijdrage" door M.P. van Buijtenen uit 1944, vinden we de Damzijl weer op dezelfde plaats, de Raarderzijl met een vraagteken en de Oude Damzijl in het noorden in de Keegen met daarbij ook een vraagteken. In tekstgedeelte is wel het een en ander te vinden over De Bornwerderzijl en de Keegen.
Op blz. 56 vinden we n.a.v. de oorkonde van 1389 (charterboek I blz.248) het volgende:
Als positief resultaat van de twist van 1389 valt voor ons te boeken, dat wij nader ingelicht worden over de "gemeenten" van onderhouds-plichtigen van Rawertherazijl en Domzijl. Naar de beslissing luidt,

moeten alle inwoners van Ferwerd en Holwerd, ieder naar vermogen en het getal der pondematen, worden belast met het herstel van de zijl zo dikwijls dit nodig mocht zijn. Uit de correlatie: belanghebbenden-onderhoudsplichtigen zijn gevolgtrekkingen te maken omtrent de ligging van de beide zijlen. Rawertherazijl heeft ongetwijfeld gelegen in de omgeving van Raard in West Dongeradeel, waarheen Ferwerderadeel een waterweg gehad moet hebben.
Buma meent, dit waarschijnlijk wel terecht, dat de zeer kronkelende weg van Raard over Bornwerd naar Betterwird een oude dijk tegen de Ee is geweest . Bij het snijpunt van de vaart onder Raard moet een zijl gelegen hebben. De Domzijl lag dan in deze veronderstelling vlak onder Born-werdermeer, waar de weg en vaart elkander eveneens kruisen. Nadat het indringende water van de Lauwerszee bedwongen was en de omgeving onder Bornwerd steeds meer verlandde, kwam de verlegging van de Domzijl meer naar de zuidkant op de plaats, waar thans nog op de kaart van Schotanus de Domzijl (ook Damzijl gespeld) staat aangegeven.

Op blz. 64 en 65 vinden we het volgende:
Tegenover Dantumadeelzijl ziet men op dezelfde kaart (Jacob van Deventer 1583) *de plaats waar de Oude Paesens tussen de Leppazijl en Dokkum in de Ee uitkomt. Gaat men er van uit, dat hier Bornwerderzijl eens lag,...* enz.
Tevens stelt de schrijver op bladzijde 65 nog het volgende:
Tenslotte nog de indentiteit van Bornwerder-Damzijl. Terwijl in een akte van 1448 Damzijl nog genoemd wordt, haalt Buma zelf een overeenkomst aan uit 1449, waarbij voortaan drie zijlen worden erkend. De landen ten westen van de Paesens komen onder Bornwerderzijl te behoren. Van Bornwerderzijl wordt daarin als reeds een oude en bestaande zijl gesproken.
Wanneer we vermelde oorkonde bekijken in Sipma Oude Oorkonden deel I dan vinden we in een "Accoord inzake het onderhouden van Pagstra, Bouwerda en Aestermazijl " o.a.het volgende:
"Ende Pagstra ald zylfesten byder wester zyda der Paesne siel herra ende syetta toe Bouwerda zyl pundismete pundismete liec vuytseyt Bouwerda ald zylfesten, da deis hoeden to byhalden inda erdwirck als hya fan aldis deen habet."
Hier is sprake van de Bornwerderzijl en Bornwerder Oude Zijlvesten. De lasten van de Paesemerzijl vervielen, deze werden omgeslagen over heel Dongeradeel "byder wester zyda der Paesne" op de nieuwe Bornwerderzijl "liec" Bornwerder oude zijl festen. "hya fan aldis deen habet." In feite was er toen reeds sprake van de nieuwe Bornwerderzijl. Waar de nieuwe Bornwerderzijl ligt, is reeds vermeld, maar waar lag de oude?

In de literatuur die er is over dit gebied komen we de locatie niet tegen. De wel steeds terugkerende namen zoals Damzijl – Domzijl worden op verschillende locaties aangegeven.
Naast het literatuuronderzoek, vond ik in het archief te Dokkum de volgende gegevens:
In het Charterboek deel II vinden we op blz. 225 een *Koopbrief, gepaseert by het Convent Klaarkamp aan Luitien Goldsmid van een steed door hem zelfs bewoond, en een venne liggende bij de oude Bouwarda zyl. Den 19 February 1503*
Verderop in de overeenkomst vinden we meer informatie over de locatie van boerderij en de venne: "*Steenwerck ende die fenne, liggende by de* ***olde Bouwerda syl*** *ende ryt en op ende wt an Siuck Martens* ***meer*** *to".*
Hieruit kunnen we de volgende gegevens halen, namelijk De oude Born-werderzijl, de ried en Siuck Martens meer.
Ten oosten van Bornwerd vinden we het oorspronkelijke Bornwerdermeer. Het woordje ried betekent watering (Sipma, Nammekunde II).
In hetzelfde Charterboek vinden we in een Ordonnantie aangaande het maken en het onderhouden van dijken en sluizen het volgende:
"Dongeradiel oesterzijden zyden der Pasens sullen by Bouwerder zyll begunnen ende bet to der Pasens to dicken"
Deze ordonnantie is ook van 1503 .
Ook in 1500 vinden we de Bornwerderzijl in Sipma oorkonden deel IV no 119. De zijl was in slechte staat, de "Benwerdersijl "moest men weer "firdich metthy".
In 1503 was dus er nog sprake van de Oude Bornwerderzijl en de nog in werking zijnde (nieuwe, slecht onderhouden) Bornwerderzijl op de Altena-streek te Dokkum.

In het Floreencohier van 1700 komen we bij de opgave van de landerijen bij Betterwird en Boarnwerderhuizen het volgende tegen onder nr.34:
"*Een perceel, groot 6 pm. Vrij van floreen, de Brymolen en de Herewegh O en Z,* ***De Olde zijl west*** ".
In de Kadastrale en prekadastrale van Frylân vinden we dit perceel in 1832 onder nummer Holwerd D 89.
Dit perceel ligt in het vroegere Bornwerdermeer, ook de omschrijving van de verkoop van de **"steed en venne"** in 1503 door het Convent van Claercamp aan Lutyen Goldsmid en zijn vrouw Aleyt en de benaming "Suicks Martens meer" verwijst naar het Bornwerder meer. We zullen de Olde Bornwerderzijl dus ten westen van (perceel Holwerd D-89) het Bornwerdermeer, moeten zoeken .
In de eerste oorkonde die er is aangaande vermelde zijlen (1319) komen we de Bornwerderzijl niet tegen, wel de Damzijl en de Raarderzijl.

Dit om reden dat de oude Bornwerderzijl reeds vervallen was en de Damzijl die taak had overgenomen.
Het woordje dam heeft verschillende betekenissen en kan hier als volgt verklaard worden (Sipma, Fryske Nammekunde II): het woordje dam komt vaak voor bij vernauwing van een waterloop. Waar in dit geval het Bornwerdermeer vernauwde, lag de eerste Damzijl, dat is op de locatie die de heer Post vermoedde in zijn artikel in de Nieuwe Dockumer Courant van maandag 13 maart j.l.

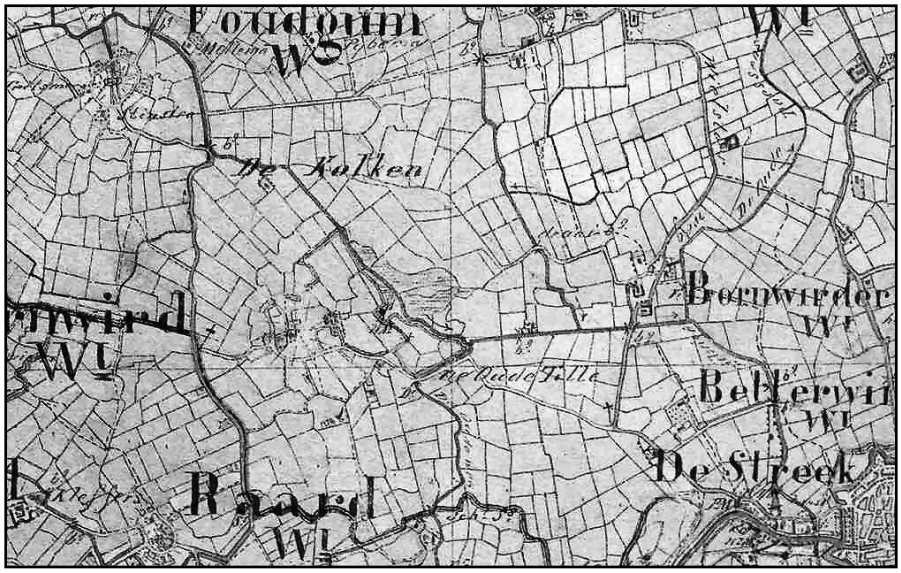

Detail van een kaart afkomstig uit:
Grote Historische Provincie Atlas van Friesland, 1853-1856, kaart 36
(Tussen Raard en Foudgum ligt de terp van Bornwird, omringd door allerlei dijkjes en aan de rechterkant van de weg – boven De Oude Tille – de voormalige Bornwirdermeer)

In 1319 werd besloten om de Raarderzijl te laten vervallen. Vanaf de Raarder vaart werd verbinding gegraven naar de afwatering in de Keegen. Dit betekent dat de Damzijl toen tevens de functie van de Raarderzijl erbij kreeg.
Waarschijnlijk werd in deze tijd ook de verbinding gegraven tussen de uitloop van de oude Bornwerderzijl en de Oude Peasens en kwam ook de verbinding tussen de Hantumervaart met de Oude Peasens tot stand. Dit water stond oorspronkelijk ook in verbinding met het Bornwerdermeer.

Het onderhoud van de oude zijl, dat omgeslagen werd op de pondematen, ging mee naar de nieuwe Bornwerderzijl. Dit is de plaats waar de Oude Peasens oorsponkelijk in de Ee uit kwam, de grens tussen het voormalige Oost- en West-Dongeradeel.
Uit een oorkonde van 1448 (Sipma I) weten we dat de Damzijl opnieuw gelegd is. Waarschijnlijk werd hij toen verplaatst naar de zeedijk in de Keegen op de plaats waar hij op alle oude kaarten wordt aangegeven. Van Buijtenen dateert deze verlegging ongeveer op 1423.
Toen in 1478 werd besloten om te Betterwird in de Ee een nieuwe zijl te maken, verloor de Damzijl ook zijn functie.
Het vermoeden van de heer Post, dat we bij afgraving van een dijk te Betterwird te maken hebben met een oude zeewering is dan ook juist. Deze dijk was de voorloper van de nog aanwezige (restanten) dijken aan de oever van de Ee en beschermde het gebied rondom de Keegen, Betterwird, Bornwerd en Raard tegen eb en vloed uit de Ee, die immers tot 1478 voor eb en vloed open lag.

Lag hier de Bouwerda syl? Op de achtergrond de Bornwirderhoek aan de weg Dokkum (links) naar Holwerd (rechts)

“dat hij half bewust er heenen zat”

PROBLEMEN MET SCHOOLMEESTERS, 1

Reinder Tolsma (reinder.tolsma@home.nl)

Inleiding

Het artikel van D.R. Wildeboer in De Sneuper 74, maart 2005, over de schoolopziener ds. Nieubuur Ferf bracht mij op het idee om ook eens in de archieven van de Provinciale Onderwijs Commissie Friesland (Tresoar, archief 34-01) te duiken. Mijn onderzoek richtte zich daarbij vooral op de twee dorpen waarnaar ik onderzoek doe, Lollum en Oosternijkerk, maar al doende kom je allerlei zaken tegen die “te moai om wei” zijn. De problemen die de gemeente Westdongeradeel, de schoolopziener van het derde district, de Gouverneur van Friesland en de Prov. Ond. Comm. tussen 1830 en 1840 hadden met de onderwijzers van Nes en Foudgum werden het onderwerp van twee artikelen, maar vooraf dient opgemerkt te worden dat deze twee onderwijzers in die tijd geen uitzonderingen waren. Zo speelt van 1833-1835 Pier Hendriks de Vries van Aalzum een rol in de boeken van de Prov. Comm. omdat hij ondanks de “ten zijnen opzigte gebezigde correctie steeds voortgaat in het misbruik van sterken drank”. Helemaal bont maakt meester Van der Meij van Ferwerd het want de helft van de ingekomen stukken van de Prov. Comm. in 1836 behelst zijn zaak. Hij wordt uiteindelijk afgezet en daarna dient hij steeds weer, tot aan de Kroon toe, verzoeken in om ergens aan de slag te mogen. Zijn zaak sleept zich voort tot na 1840. (1) Dit eerste artikel gaat over de onderwijzer te Foudgum.

Gerrit Klazes Holwerda te Foudgum

In april 1806 wordt Gerrit Klazes Holwerda te Foudgum aangesteld als onderwijzer. Hij blijft niet lang want al in 1807 vertrekt hij naar Raard. Hij komt echter in 1824 (als de school vier jaar vacant is geweest, dwz dat de school toen door een kwekeling werd bediend) terug en zal daarna tot zijn pensioen in dit dorp actief blijven.
Ongetwijfeld zullen de jaren 1838 en 1839 moeilijk voor hem geweest zijn. Hij moet in oktober 1838 voor de Prov. Comm. verschijnen want er zijn door verschillende dorpsgenoten beschuldigingen tegen hem geuit “wegens nalatigheid als onderwijzer en gedurige dronkenschap”. Maar liefst 12 verklaringen worden bij de schoolopziener ingediend waaronder verschei-dene handtekeningen staan van Foudgumers, maar ook van Brantgumers en Holwerders.
De eerste (25 juli 1838) lijkt de belangrijkste. Deze is geschreven door

Pieter Douwes Bosch en medeondertekend door W.L. Sijens, T.A. de Jong en S.F. Wielstra. De beschuldiging in deze verklaring gaat ver:
"...dat hun onderwijzer G.K. Holwerda zich zoo weinig toelegt op het onderwijs van onze opkomende Jongelingschap dat wij genoodzaakt zijn onze kinderen naar elders ter schoole te zenden als het schooltijd is dan is hij in 't tuin en bij de bijen dan hier en daar en: laat de kinders zitten te wildejagen en leeren niets en komt in het laatst van de schooltijd en zegt ze op en laat ze lopen en ook wel dat hij bij de kinders zit te slapen en ook noch gedurig te veel misbruik van sterken drank maakt..."
De andere verklaringen gaan vooral over het ge(mis)bruik van sterke drank: getuigen zeggen hem dronken gezien te hebben in Het Graauw Paard te Holwerd, bij de verhuring van kerkeland in het schoolgebouw of hebben hem onderweg van Herberg Altena aan de Streek naar huis aan de kant van de weg gevonden "in eenen bewustelosen toestand". Daarbij zou de onderwijzer "na een afzijn van ongeveer twee uuren (...) zodanig lichamelijk ongemak (hebben) bekomen dat dezelve in geen zeven weken de school nog kerkdienst heeft kunnen waarnemen".
Het is echter de commissie opgevallen dat vrijwel alle verklaringen met dezelfde hand zijn geschreven, namelijk die van P.D. Bosch. Zijn handtekening staat tevens op vele verklaringen waardoor het aantal beschuldigers groter lijkt. Verder staan er namen op van kinderen die nog naar school gaan, waaronder die van P.D.Bosch! Tenslotte worden er wel gebeurtenissen uit de jaren 1835-1838 genoemd maar nergens staan de precieze data van het misbruik van sterke drank vermeld.
Zelfs ds. J. van der Zwaag wordt, hoewel "Een vijand van aanklagen en beschuldigen waar geene gebiedende noodzakelijkheid zulks vordert", in de strijd betrokken als hij, op uitdrukkelijk verzoek van burgemeester J.S. Baron van Harinxma thoe Slooten, een verklaring aflegt. Hij verklaart dat hij in de meer dan 7 jaar dat hij te Foudgum-Raard staat "met genoemde G.K. Holwerda in eene bijna onafgebrokene vriendschappelijke verstand-houding (heeft) kunnen verkeren en dat er op zijn kosteraal werk en bediening als zoodanig geene aanmerking ten zijnen nadeele te maken was". Toch waren er van het begin af aan klachten over verwaarlozing van de school en misbruik van sterke drank door "bijna alle ingezetenen van dit dorp" bij hem binnengekomen. Onder zijn voorganger D.G. Mackaij (1822-1825) was er ook reeds (had hij gehoord) een aanklacht bij de school-opziener ingediend. Hij was zelf een aantal malen bij toeval getuige geweest van verwaarlozing van de school toen hij "de kinderen in den omtrek mijner woning spelende (vond), terwijl de schooltijd daar was en ik niet wist waar zich de onderwijzer bevond" (school, onderwijzerswoning en pastorie stonden vlak naast elkaar ten (noord)oosten van de kerk).
Meester Holwerda heeft een verweerschrift geschreven aan de school-

opziener Martens te Holwerd. Hij spreekt alle beschuldigingen tegen, weerlegt ze een voor een met allerlei voorbeelden "ofschoon het gehele lasterschrift mij eigenlijk geen antwoord waardig is; omdat het niets behelst dan schandelijke laster en eerroof en niet opwelt uit dien bron waaruit het heet voort te komen maar uit eene opgevatte haat, die wraak oeffenen wil, omdat ik mij zoo niet geheel stilletjes door Bosch wilde laten benadeelen van een in mijn oog wettig eigendom. Nu heeft hij mijn val gezworen, het kost wat het wil, een arme Onderwijzer een boer met geld het hoofd te bieden, die tegen te spreken, dat is majesteitsschennis; nu eerst de school geledigd, dan de Meester door leugen en bedrog vervolgd, wat gedienstige handlangers geworven, dan moet hij vallen; zie daar het denkbeeld, de dolle woede van een opgeblazen hoofd".
Als Holwerda voor de Commissie is verschenen, spreekt hij nogmaals alle aanklachten tegen, beweert dat hij "de schooldienst naar zijne beste vermogen waarnam" en wijst als grote schuldige P.D. Bosch aan. Holwerda en Bosch hadden ruzie over de eigendom van een klein stukje grond en omdat Holwerda door de rechter in het gelijk was gesteld, zou Bosch zich willen wreken door zijn invloed op de mensen in Foudgum aan te wenden om meester Holwerda te beschuldigen van drankmisbruik en school-verzuim (daarbij geholpen door eerdere beschuldigingen in 1824).
Holwerda had ter zijner verdediging een verklaring bij zich van vier dorpsgenoten die hem steunden. Ook zij zien de oorzaak "in wraak- en heerschzucht ten gevolge van een door hem verdedigd regt van eigendom" en vinden dat "eene ouderling thans geruggesteund door den Predikant dezes Plaatse welke beide zich tevoren als zijne grootste vrienden betoonden" zich hadden moeten inspannen om de onderwijzer "te waar-schuwen, te raden en zoo veel mogelijk te regt te brengen". Dat zij dit niet gedaan hebben, pleit voor de onschuld van de onderwijzer en zij verklaren nadrukkelijk "dat onzen onderwijzer G.K. Holwerda (voor zoo verre ons bekend) van een goed burgerlijk en zedelijk gedrag is" en dat zij geen andere onderwijzer in zijn plaats willen.
Schoolopziener Marten Martens voert op de vergadering het woord waarbij hij aangeeft dat "ofschoon Holwerda mischien enkele reizen door het aanlokkende van den sterken drank of het gezelschap verleid ware tot eenige onmatigheid" hij toch niet gezien kon worden als dronkaard. Dat hij verder "uit hoofde van deszelfs zeer sobere bestaan als Onderwijzer" soms gedwongen was naar andere financiële middelen om te zien in het belang van zijn huishouding.
De commissie berispt Holwerda, maant hem om voortaan getrouw zijn werk te doen en geen aanleiding tot beschuldigingen te geven. Holwerda belooft "zich te zullen bevlijtigen" en de schoolopziener en het gemeente-bestuur zullen hem controleren.

Hiermee lijkt de zaak gesust maar in de vergadering van april 1839 komt er een nieuwe stroom van klachten en verklaringen bij de Commissie binnen. Natuurlijk speelt P.D. Bosch weer op met nieuwe getuigen maar ook de predikant schrijft nogmaals een brief waarin hij zegt "dat Holwerda in plaats van schuldbekentenis slechts wraakzucht deed blijken" waarom hij, Van der Zwaag, geen verdere verzoeningspogingen had ondernomen. Hij merkt terloops op dat Holwerda "eene bevende hand had en eene bril moest gebruiken".
De burgemeester had enkele ingezetenen gevraagd waarom zij hun kinderen niet naar school wilden sturen. Zij hadden geantwoord "dat zij het niet durfden doen om het ongenoegen van de Boeren tegen hen niet gaande te maken". Hij was verder bij Holwerda geweest, bij Bosch en bij de predikant maar was niets opgeschoten.
De schoolopziener komt met een schets van Holwerda waarin wordt gesteld dat Holwerda eerst wel goed bij zijn dorpsgenoten lag, hij was immers voor de tweede keer benoemd, maar dat zijn gering inkomen oorzzak was dat hij "in kunde bij zijne naburige ambtgenooten was ten achtergeraakt". Hij gaf de Commissie in overweging te onderzoeken of Holwerda bereid was afstand te doen van de school en daarvoor in de plaats een uitkering zou krijgen of ander werk.
De Commissie is echter een geheel andere mening toegedaan, beschouwt de nieuwe beschuldigingen als niet ontvankelijk. Immers, ze zijn weer onbepaald, overdreven, de ongeschiktheid van Holwerda blijkt niet en over dronkenschap wordt niet meer gepraat. Daarom wil de Commissie geen maatregelen ondernemen, maar moet Holwerda nauwlettend gevolgd worden, al zal dat wat het onderwijs betreft moeilijk worden, omdat er geen leerlingen meer de school te Foudgum bezoeken: ze zitten allemaal op naburige scholen.
Meester Holwerda kan dus aan de school verbonden blijven en hij ziet nieuwe mogelijkheden als in mei de landarbeiders massaal van boer zullen veranderen en verhuizen naar andere dorpen. Er zullen dan vast nieuwe kinderen op school komen van ouders die niets van de bestaande situatie af weten. Inderdaad kan de burgemeester in juni aan de Gouverneur melden dat de school sinds 14 mei 1839 weer draait en wel met 8 leerlingen.
In september lijkt de toestand weer normaal geworden en kan de burgemeester de Gouverneur melden dat "het Schoolonderwijs te Foudgum veeleer vóór- dan achterwaarts schijnt te gaan, waartoe eene Schriftelijke uitnoodiging van den kant des onderwijzers aan de Ingezetenen ook misschien allezints dienstig is geweest (...) Hij had thans negen kinders ter School".
Ook de schoolopziener Martens is tevreden want in zijn verslag aan de Provinciale Commissie van Onderwijs van begin 1840 schrijft hij:

“deze onderwijzer gedraagt zich thans onberispelijk”.
Daarmee lijkt een toestand van rust te zijn ingetreden en kan Holwerda de laatste jaren van zijn werkzaaam leven in Foudgum blijven doorbrengen. Dat de inwoners van Foudgum hun onderwijzer toch wel hebben ge-waardeerd blijkt uit het artikeltje dat in de Leeuwarder Courant verscheen bij zijn afscheid in 1862:
“Foudgum, 8 October. Op den 1 deezer had G.K. Holwerda, onderwijzer alhier, het zeldzaam voorregt om, na gedurende ruim een en veertig jaren alhier, en tusschentijds bijna negen jaren in het naburig Raard, aan het hoofd der dorpsschool te hebben gestaan – na een diensttijd alzoo van meer dan een halve eeuw – op zijn verzoek eervol uit zijne betrekking te worden ontslagen. Eenigen zijner mede-ingezetenen gaven hem bij deze gelegenheid bewijzen van hunne hoogachting en vriendschap, terwijl allen, die den 77 jarigen, maar naar ligchaams- en geestvermogens, nog krachtigen grijsaard weten te waarderen, zich gewis met hen vereenigen in den wensch, dat de avond zijns levens gezegend moge zijn”.

Bronnen:
Het meest werd gebruik gemaakt van stukken uit het archief van de Provinciale Commissies van Onderwijs, Tresoar, archief 34-01:
nr. 17, handelingen en besluiten, nr. 44 en 45, ingekomen stukken en 50, verslagen van schoolopzieners. Verder de notulen vergadering B & W van Westdongeradeel en de ingekomen en uitgaande stukken.

School te Foud-gum, direct achter kerk en kerkhof. Het meest rechtse deel is nog origineel en wordt sinds 23 april 2004 gebruikt als Infocentrum van Francois Haver-schmidt, die hier van 1859-1862 predikant was en het werk van Holwerda op velerlei manieren aanvulde. Het linker (verhoogde) gedeelte is nu in gebruik als kosterswoning.

EEN NAAM IS EEN NAAM..... (deel 5)

Eimert Smits (eimert.smits@hetnet.nl)

Iedereen die met onderzoek bezig is, staat wel eens stil bij namen die men tegenkomt in de tekst die men onderhanden heeft. Het zijn vaak de vreemde namen die onze aandacht vragen. (zie verder De Sneuper 75)
Deze lijst komt uit het Bevolkingsregister Dokkum 1870-1880. Het tussen haakjes staande is het boek en bladzijde nummer van de betreffende periode. Reacties hierop kunnen gestuurd worden naar de redactie.

BLAAUW (D116), Griekje *Dokkum 24-01-1828, gehuwd met Jan Reitze Hansma, * Dokkum 28-09-1827, koopman en touwslager, woonden aan de Keppelstraat D114.
BLOEMBERGEN (C168), Trijntje *Leeuwarden 08-04-1835, gaat 24-05-1871 naar Leeuwarden, woonde aan de Lageweg C154.
BÖDEKER (A172), Henrietta Dorothea *Roodhuizen 03-03-1866, zij gaat 26-08-1876 naar Rauwerd, X Reitze Dijkstra, *Dokkum 11-10-1840 en overl. Dokkum 19-08-1876, koopman, ze woonden aan de Korenmarkt A166.
BOKELMAN (D319), Reinhard Frederik *Amsterdam 15-11-1851, muziek-onderwijzer, gehuwd met Akke Hansma, * Dokkum 17-06-1849, gaan 26-08-1875 naar Zwolle, woonden aan de Keppelstraat D133a.
BOKKEMA (D121), Jan *Dokkum 28-04-1836, schoenmaker, gehuwd met Kornelia van Dijk, * Dokkum 08-12-1836, woonden aan de Steenendam D121.
BOKLING (D50), Barbara *Dokkum 12-04-1847, gehuwd met Johan H. I. Wüst, *Dokkum 28-12-1832, koopman, woonden in de Vlasstraat D45.
van BORSSUM WAALKES (B224), Tjitte *Rauwerd 08-07-1854, apothekers-bediende, X Gepke van der Weerdt, *Sneek 30-05-1857, komen 15-05-1879 van Sneek, woonden aan de Diepswal B60a.
BONT (B196), Adolf *Ezinge (Gron.) 03-10-1838, schipper-koopman, X Egberdina Dijkinga, komen 12-11-1872 van Groningen en gaan 30-07-1873 terug, woonden aan de Lange Oosterstraat B45.
BRAKENS (C335), Theodore *Heerenveen 15-04-1845, X Douwe Stoelinga, * Sneek 15-09-1843, pottenbakkerknecht, komen 11-10-1875 van Franeker en gaan 05-07-1876 naar Kampen, woonden in de Nauwstraat C97.
BRAMER (A205), Piet *Oldemarkt 14-02-1834, bakkersknecht, komt 24-06-1878 van Akkrum en gaat 25-06-1879 terug, woonde in bij Jacobus de Jong, bakker aan de Koornmarkt A197.
BRANDENBURG (B225), Roelof *Oude Schoot 12-08-1848, hoofd-

onderwijzer, X Margaretha Balk, * Elburg 10-02-1858, zie verder onder Balk.
BROMAN (C242), Wijpkje *Leeuwarden 14-12-1806, wed. van T. Croon, woont aan het Schoenmakerspark C228.
BUCKMAN (D278), Johanna *'s-Gravenhage 13-03-1852, gehuwd met Cornelis JISCOOT, *Dinteloord 06-11-1834, ontvanger der Registratie, komen 07-06-1875 van 's-Gravenhage en gaan 10-10-1877 naar Appingen-dam, woonden aan de Keppelstraat D128.
BULSING (D149), Baukje *Dokkum 21-06-1849, dienstmeid, gaat 13-05-1870 naar Leeuwarden, woonde bij Johannes Vollmer aan de Keppelstraat D141.
BUNING (B129), Arnoldus *Oostermeer 11-12-1863, beroep geen, komt 12-08-1875 van Oostermeer en gaat 30-08-1879 naar Sneek, woonde in de kostschool Kleine Oosterstraat B119.
BURG (A49), Titus *Leeuwarden 24-05-1848, boekbinder, komt 01-05-1871 van Leeuwarden en gaat 29-11-1879 terug, was ongehuwd.
BURGERHOUDT (B205), Jacobus Marinus *Schiedam 17-06-1842, contro-leur, komt 23-10-1876 van Bedum en gaat 27-06-1878 naar Maarssen, woonde aan de Diepswal B63.
BIJLINGA (B196), Helena *Groningen 05-02-1862, komt 12-11-1872 van Groningen en gaat 30-07-1873 terug, woonde aan de Lange Oosterstraat B45.
BIJTSCHAT (B38), Maaike *Dokkum 29-12-1812, ze gaat 27-05-1880 naar Aalsum, woonde in de Lange Oosterstraat B35.
CALSBECK (C233), Duco Johannes *Leeuwarden 13-11-1831, ongehuwd, komt 15-11-1875 naar Dokkum en overl. 22-05-1877 hier op huisnummer C140, woonde aan de Hantumerpoort C219.
CARMIO (A288), Sjoukje *Groningen 13-01-1830, X Jan Ploegsma, * Dokkum 21-07-1841, inlandskramer, woonden Achterstraat C147.
CATEAU VAN ROSEFELT (A173), Jacob Hendrik *Hattum 09-02-1828, controleur bij de belastingdienst, X Antje Elisabeth Sijbes, * Assen 10-12-1834, gaan 27-04-1872 naar Oldenzaal, woonden aan de Koornamrkt A167.
CHARISINS (A312), Jan Gustaaf *Overasselt 04-06-1832, rijksambtanaar, X Aaltje Kruizinga, *Leeuwarden 27-04-1839, komen 08-05-1876 van Menal-dumadeel, woonden aan de Oranjewal A136.
COLTHOF (A4), Izaak *Gorredijk 01-03-1846, bediende, komt 07-03-1870 van Opsterland en gaat 1873 terug, woonde in de Hoogstraat C4.
COMPAAN (B67), Geesje *Leeuwarden 04-07-1843, huishoudster, komt 19-08-1876 van Schoterland en gaat 09-07-1877 naar Leeuwarden, woonde aan de Diepswal B62.
CRAMER (B28), Fettje *Dokkum 02-12-1841, X Theodorus Witmer, * Den Haag 06-03-1841, boekbinder, woonden in de Lange Oosterstraat B25.

CROES (B63), Janke *Harlingen 30-06-1850, dienstmeid, gaat 10-11-1874 naar Harlingen, diende bij logementhouder Hendrik W. Donker aan de Diepswal B58.
CROP (A156), Jannetje *Leeuwarden 06-08-1826, X Bernardus Jacobus Windsant, *Utrecht 03-09-1829, rijkscommies, komen 04-11-1871 van Har-lingen en gaan 23-05-1873 naar Brielle, woonden aan de Anjelierstraat A152.
DAEMS (B216), Pierre *Laether (Belgie) 21-04-1861, RK, beroep geen, komt 20-08-1879 uit Belgie samen met een broer en zus uit Bergen op Zoom, woonden Kleine Breedstraat A106.
DAUSSE (C343), Minke *Rinsumageest 11-05-1865, komt 29-09-1876 van Dantumadeel en woont bij fam. Huging, winkelier in de Koningstraat C50.
DECHESNE (B73), Hubertje *Franeker, 12-09-1850, RK, X Christiaan Wüst, * Dokkum 21-01-1848, koopman, komt 19-07-1875 van Franeker en gaan wonen Diepswal B68.
DEGERING (C95), Carel M. F. *Brunswijk 12-02-1794, overl. Dokkum 08-02-1871, Med.Docter en woonde aan de Koningstraat C88.
DERING (D312), Georg Philip *Leeuwarden 12-01-1841, hulponderwijzer, komt 01-12-1875 van Weststellingwerf en gaat 31-12-1878 naar Godlinze, woonde aan de Vleesmarkt D20.
van DEIJK (C225), Saapke *Anjum 03-09-1818, X Fedde Sonnema, * Anjum 09-04-1814, koopman woonde op de Hogepol C212.
DIEMER (A56), Willem *Borger 09-04-1837, chr.geref. predikant, X Netta A. H. van Beek, *Zwolle 13-04-1842, komt 02-10-1874 van Aanlandersveen, woonden aan de Fetzestraat A54.
DINVILLE (B123), Theodorus Josephus *Groningen 26-04-1848, RK, zadelmakersknecht, komt 23-04-1870 van Groningen en gaat 11-06-1870 naar Sneek, woonde aan de Kleine Breedstraat A114.
DISSE (C267), Gerrit Christiaan *Amsterdam 21-03-1855, gymnastiek-onderwijzer, komt 26-09-1876 van Leeuwarden en gaat 14-09-1878 terug, woonde aan de Veemarkt C255.
van DISSEL (B129), Albertus *Heemskerk 16-12-1857, hulponderwijzer, komt 07-05-1878 van Roermond en gaat 08-02-1879 naar Zaandam, woonde in de kostschool Kleine Oosterstraat B119.
DONEMA (C68), Aukje *Schiermonnikoog 31-08-1794, overl. Dokkum 09-02-1872, weduwe van Johannes van Laar, woonden Torenstraat C65.
DONG (A54), Georg *Zwitserland 22-11-1805, X Maria Zwart, *Gorredijk 12-01-1809, ze gaan 07-05-1870 naar Gorredijk.
DONGA (C222), Gaatske *Metslawier 08-12-1831, X Ebe Reitsma, *Leeuwarden 23-09-1810, hoofdonderwijzer, woonden aan de Hogepol C210. (kad. A554).

JEUGDHERINNERINGEN AAN DE BEZETTINGSTIJD

Boekbespreking door **Henk Aartsma** (h.aartsma@home.nl)

In dit 57 tellende pagina's tellende boekwerkje, dat de familie Brandsma onlangs aan onze Historische Vereniging heeft geschonken, beschrijft auteur Bareld Brandsma zijn herinneringen aan de jaren van de Duitse bezetting in het dorp Kollumerzwaag.
De samenstelling heeft Andries Brandsma voor zijn rekening genomen. De layout ziet er goed verzorgd uit en foto's van o.a. een gasgenerator op een vrachtwagen en Duitse krijgsgevangen onderweg naar Kollum, zullen ongetwijfeld bij de oudere lezers gevoelens en herinneringen aan die moeilijke tijd oproepen. De gebruikte voetnoten onder aan de bladzijden bevatten interessante aanvullende informatie.
Op de voorkant van het geplastificeerde omslag met ringband staan de auteur op jeugdige leeftijd en het ouderlijke huis ten tijde van de oorlog aan de Foarwei 107 afgebeeld. Vlak na het uitbreken van de oorlog stonden er ook in Kollumerzwaag groepjes mensen bij elkaar die ernstige gesprekken met elkaar voerden. Langzaam maar zeker drong het besef, dat het oorlog was met Duitsland, bij de inwoners van Kollumerzwaag door. Een groep van 30 Duitsers die per fiets vanuit het Oosten in Westelijke richting gingen, waren voor de Kollumerzwaagsters de eerste zichtbare tekenen van de oorlog. De bezetter kwam pas echt in beeld toen de Hervormde school van meester Hiemstra, en ongeveer een jaar later de Gereformeerde school van meester Riemersma, voor huisvesting van de soldaten gevorderd werden. Het kader waaronder officieren werd bij particulieren gehuisvest. Om niet te veel achterop te raken, kregen de leerlingen per klas enkele dagdelen per week les in een lokaal achter de Gereformeerde Kerk. Gaandeweg de oorlog hoorden de dorpelingen 's nachts steeds vaker het zware geluid van overvliegende Engelse bommenwerpers.
Op 13 oktober 1941 stortte er een van de bommenwerpers helaas bij Westergeest neer. De bemanningsleden werden door de Duitse soldaten een paar dagen later met militaire eer begraven. Om het coördineren voor de Britse piloten te bemoeilijken moesten de ramen, wanneer het donker werd, worden verduisterd. Om aan de arbeidsinzet te ontkomen, doken veel mannen in de leeftijd van 18 tot 35 jaar onder. De razzia's zorgden voor veel spanning bij de onderduikers en de mensen die hen onderdak verschaften. Gelukkig heeft zo'n grote huiszoekingsactie, waarbij de ontdekte onderduikers in overvalwagens werden afgevoerd, nooit in het centrum van Kollumerzwaag plaatsgevonden. Ook werd er een tijdlang een

avondklok ingesteld. Dan mocht niemand die geen ontheffing had, na bijvoorbeeld 8 uur 's avonds nog buiten verschijnen.
De inwoners van Kollumerzwaag en ook in de rest van Friesland hebben in tegenstelling tot de inwoners van de grote westerse steden nooit echt honger geleden. (Bij) producten van vlees, melk, eieren of aardappelen was er bij een boer altijd genoeg. De crisiscontroledienst (CCD) moest er echter voor zorgen dat de boeren niets achterover drukten, wat desondanks toch wel gebeurde. Sommige mensen verkochten bijvoorbeeld vlees tegen woekerprijzen wat "zwarte handel 'werd genoemd. Voor alle artikelen was later een bon nodig.
Soms werden er gemeentehuizen overvallen waarbij bonkaarten werden gestolen. Ieder ouder boven een bepaalde leeftijd moest een persoons-bewijs hebben. Ook moesten deze mensen in het bezit zijn van een stamkaart, waarin een kruisje aangebracht kon worden. Dit hield weer verband met de uit te reiken bonkaarten. Deze dingen moesten dan gehaald worden vanuit het gemeentehuis in Kollum. Voor het verkrijgen van bonnen voor bijzondere dingen, zoals fietsbanden werd gebruik gemaakt van roodgedrukte formulieren.
Toen het voedselprobleem steeds nijpender werd, haalden enkele diakenen een groep van 45 kinderen uit Rotterdam. Deze kinderen moesten in het begin erg oppassen om niet teveel te eten. De overgang zou dan te groot worden omdat hun magen niks gewend waren. Ze werden daarom ook wel 'honger-evacuées' genoemd. In het laatst van de oorlog werd er ook veel gebruik gemaakt van surrogaten. Braambesbladeren en brandnetel-bladeren werden vooral door de jeugd geknipt om er thee van te zetten en cichorei was een vervanger voor koffie. Tabak werd door de mensen zelf verbouwd. Wegens gebrek aan benzine hadden de lichtere Nederlandse vrachtwagens vaak een gasgenerator. In de laatste oorlogswinter ging er een schok door het dorp toen vijf bekende mensen door de gevreesde bezetter waren opgepakt.
Gelukkig is het goed met hen afgelopen. Helaas is bij een aanval op een versterkte post van de Duitsers in april bij Dokkumer Nieuwe Zijlen de verzetsstrijder Pieter Postma uit Kollumerzwaag gesneuveld. Ook Gerrit Bleeker, Jacob de Graaf en Heine de Bruin kwamen bij Dokkumer Nieuwe Zijlen om het leven. Een gedeelte van de spoorlijn bij Kollumerzwaag (Zandbulten) werd in diezelfde mand opgeblazen en ook de telefoonlijn langs het spoor werd vernield. Even later kwam de bevrijding en dit werd ook in Kollumerzwaag uitbundig gevierd.

Wilt U meer informatie over het boek dan kunt U contact opnemen met:
B. Brandsma, P. Postmastrjitte 1 9298 PA Kollumerzwaag.
Telefoon: 0511-441527

INHOUDSOPGAVE

194	Redactioneel	P. de Haan
195	Bestuurlijk	L. Meerema
196	Ledennieuws	S. Dijkstra
	Genealogie	
198	Kwartierstaat Yke Hiemstra	P. de Graaf
202	Kwartierstaat Lammert N. Osinga, deel 2	E. Smits
	Persoonsbeschrijving	
209	Klaveriana	T. van Wijk
	Streekgeschiedenis	
213	Was vroeger alles beter?	P. de Haan
214	Molen aan de Woudvaart	W. Banga
221	Register openbare gebouwen, 1881-1905	E. Smits
228	Stoeijereijen van de schoenmakersvrouw	P. de Haan
232	Oude maten en gewichten: rinkelmantie	H. Zijlstra
234	Merkwaardige grafstenen	J. de Jager
236	Verkoping zathe en landen te Nes in 1897	A. Dijkstra
241	De oude Borwerda syl	P. Soepboer
246	Problemen met schoolmeesters, deel 1	R. Tolsma
	Varia	
197	In Memoriam: Jan de Boer	R. Tolsma
208	De Liudgerglêzen yn ‘e RK-tsjerke, Dokkum	Kl. Sierksma
201/208/	Vragen	diverse
201	Onderzoek genealogie in Duitsland	WGOD
251	Een naam is een naam, deel 5	E. Smits
254	Verschenen: Jeugdherinneringen WO II	H. Aartsma

In De Sneuper nummer 82, maart 2007, onder voorbehoud:

Oude maten en gewichten 2: het lopen	H. Zijlstra
Problemen met schoolmeesters, 2	R. Tolsma
NOF-Friezen tijdens Tiendaagse Veldtocht	J.A. Paasman
Rij- en vaartuigen Dockum 1795-1805, deel 1	P. de Haan
Kwartierstaat Freeke Sijtsma	F. Sijtsma
Reactie en aanvulling kwartierstaat Antje vd Zee	A. Dijkstra
De Bierma’s van Gaykema	E. Smits
De boerderij Gaykema, Ternaard	E. Smits
Op de Suupmarkt dit fers	L. Meerema